

MANIITSUMI PEQQISSUSEQ PILLUGU ALLAKKIAQ (ALCOA SMV)

15. juli 2009

Afdeling for Epidemiologisk Forskning, Statens Serum Institut

Anders Koch, Malene Børresen, Nina Nielsen, Bolette Søborg og Mikael Andersson

uku ilanngussaqlutik

Dorte Skovbølling, Karin Ladefoged, Thomas Rendal, Petrine Petersen aamma Ove Rosing Olsen

Afdeling for Epidemiologisk Forskning
Statens Serum Institut
15. juli 2009

Siulequt

Maniitsumi inuttaasunik misissuineq Statens Institut for Folkesundhed-imit (SIF) aamma Statens Serum Institut-imit (SSI) Sisimiuni Peqqissaavik aammalu Dronning Ingridip Napparsavissua, Nakorsaateqarnermut Immikkoortortaarfik, suleqatigalugit 2009-mi ingerlanneqarpoq, Ilaqutariinnermut Peqqissutsimullu Naalakkersuisoqarfiup qinnuteqaateqarneratigut aamma Namminersornerullutik Oqartussat aningaasaliisoqaralugit. Allakkiaq una imaqarpoq SSI-p misissuinerina paasisanik pingaarnernik Kalaalit Nunaanni Nakorsaaneqarfiup nappaatit tunillaassuuttartut naartuissittarnerillu pillugit nalunaarsuivianit tigusanik ilanngussaarluni.

Inuit arlalissuit qutsivigingaassavagut ikiuilluarsimanerat ajunngisaarnerallu pillugu, tassa Maniitsumi Peqqissaavimmi sulisut, pingaartumik forstanderi Lene Poulsen, immikkoortortaqarfiimmi peqqissaasoq Ken Nielsen aamma ingerlatsinermi aqutsisoq Kim Petersen, atuarfiup pisortaa Elna Heilmann aamma Atuarfik Kilaaseeqqami ilinniartitsisut (Maniitsumi atuarfik). Naggasiullugu misissuisut SIF-imeersut SSI peqatigalugu Maniitsumiittut suleqatigiilluarnermut qutsavigissavagut.

*SSI, DIH-miit aamma Sisimiuni Peqqissaavimmiit suliniummik ingerlatsisut
Juli 2009*

Imaanik takussutissiaq

Siulequt.....	3
Imaanik takussutissiaq	4
Tunuliaqutaa siunertarlu	5
Eqikkaaneq inerniliinerillu – nappaateqartarnerup ineriartornera, siunissamut ilimagisat inassuteqaatillu	7
Paasissutissat tunngavii.....	13
Paasisat.....	14
Tuberkulosi.....	14
Kinguaassiutitigut nappaatit aamma atoqatigiittarneq	18
HIV	22
Naartuersinnerit	24
Katsorsarneqarsinnaanngitsumik siullunnerit.....	26
Meeqqat inuusuttullu puuasa sulisinnaassusiat	27
Inersimasut puuasa sulisinnaassusiat.....	32
Meeqqat inuusuttullu alliartorneri	36
Innersuussat	41
Ilanngussaq 1 – Maniitsumi januarimi 2009-mi innuttaasunik misissuineq	43
Ilanngussaq 2 - Tabelit.....	45

Tunuliaqutaa siunertarlu

Suliniimmut tunuliaqutaavoq Maniitsumi Qeqqata Kommuniani amerikarmiut suliffeqarfiat Alcoa suleqatigalugu aluminiumik aatsitsiviliorqartussaagunarnera. Piffissamut pilersaarutaagallartoq malillugu pilersitsineq pissaaq ukiuni sisamani – tallimani sanaartorneq sulisut 3-4000-it nunanit allaneersut sulisoralugit, amerlanerit angutit. Taassuma kingorna tunisassiornermi ilimagineqarpoq angutit arnallu amerlanerit ilinniarsimanngitsut 750-1000 atorfinitsinneqassasut; tassunga ilanngunneqassapput sulisut ilaqutaat tikittussat aammalu atuarfinni, peqqinnissaqarfimmi, pisiniarfinni il.il. taassuma kinguneranik sullissivinni sulisut.

Kommunimi illoqarfimmilu najugaqartut amerleriarujussuarnerat peqqissutsimut anner-tuumik sunniteqassaaq. Taamaammatt peqqissutsimik misissuineq aallartinneqarpoq, tassani siunertaalluni tunngaviusumik paasissutissanik katersuinissaq, aatsitsivimmillu pilersitsinnginnermi Maniitsumi peqqissuseq pillugu allaaserisamik tunniussinissaq. Peqqissutsimut sunniutissaattut ilimagineqartut amerlasuut tunisassiorfinni angisuuni taamaani assigiissapput.

Peqqissutsimik misissuineq Inuunerittami sammineqartut aallaavigalugit aaqqissuunneqarpoq. Sammineqartut qulit ukuupput:

1. Inuuseriaaseq taassuma ataani nerisat, pujortartarnek, imigassat, hashi timmimillu atuineq
2. Inuttut atugarisat
3. Sukkornek, uummatikkut nappaatit nappaatillu allat katsorsarneqarsinnaanngitsut
4. Tarnikkut peqqissuseq, taassuma ataani immينوortarnek
5. Persuttaasernerit pinngitsaaliisernerillu
6. Atoqatigiittarnek, taassuma ataani naartuersinnerit kinguaassiutitigullu nappaatit
7. Nappaatit tuniluuttartut, taassuma ataani tuberkulose aamma HIV, timip akiuussutissaqarnera
8. Meeqqat inuusuttuaqqallu, taassuma ataani sumiginnaanerit kinguaassiutitigullu atornerluinerit
9. Utoqqaanerusut
10. Kigutitigut peqqissuseq

Sammineqartut taakku ilaat Statens Institut for Folkesundhed-ip ilisimatuussutsikkut nuna tamakkerlugu 2005-2008-mi misissuineranut Maniitsumi ingerlanneqartumut atattillugu allaaserineqarnikuupput. Paasissutissalli pigineqartut kommunimi peqqissutsimik eqqoqqissaartumik allaaserinninnerunngillat, taamaammallu aalajangerneqarpoq paasissutissat ilassutissaannik ukuninnga katersuisoqassasoq:

1. 2007-imi Maniitsup illoqarfiani inunnit 265-init peqataaffigineqartumit SIF-ip innuttaasunik misissuineranut ilassutissat, taamaalilluni Maniitsup illoqarfiani inuit inersimasut 500-t aamma nunaqarfinni Atammimmi Napasumilu inuit 114-it pillugit paasissutissaqalerluni. Misissuinnermut ilanngunneqarput naappaatit tuniluuttartut aamma timip akiuussutissaqarnera.
2. Nappaatit tuniluuttartut, issanngusarneq sapigaqarnerlu aamma meeqqani inuusuttunilu timip akiuussutissaqarnera

3. Toqqortaatini paasisutissanik ataqtigiissillugit aaqqissuussineq
4. Toqqutigineqartartunik nalunaarsuivinnit, Naatsorsueqqissaartarfimmit, Kalaallit Nunaanni Nakorsaaneqarfimmit, kigutilerivinnit paasisutissanik annertuneru-sunik pissarsineq aamma meeqqat atuartut akornanni HBSC-mik misissuineq

Misissuinermi sammineqartut qulit SIF-ip aamma SSI-p akornanni agguarneqarput, taamaalilluni SSI-p nappaatit tuniluuttartut, issanngusarnej, sapigaqarneq naartuissittarnerlu ingerlallugit (sammisat 6 aamma 7), SIF-illu sammisat sinneri ingerlallugit.

Allakkiami uani SSI-p misissuineri eqqartorneqarpoq (Sisimiuni Peqqissaavik aamma DIH suleqatigalugit ingerlanneqartoq), sinnerilu pillugit SIF-ip allakkiaa 25. Juni 2009-meersoq innersuussutigineqarpoq.

SSI-p misissorpai, atoqtigiittarnerup, naappaatit tuniluuttartut timillu akiuussutissaqarnerata saniatigut, issanngusarnermik (puap pisinnaassusianik) sapigaqarnermillu nalilersuineq. Immikkoortut taakku tamaasa pillugit isumaqartoqarpoq aatsiterivimmik pilersitinermi sunnigaassasut, pingaartumik sulisartut nunanit allaneersut amerlasuut akuliunnerisigut. Nappaatit tuniluuttartut misissuiffigineqartut tamarmik tassaapput nappaatit Kalaallit Nunaanni inuiqatigiinni maannakkut artukkiissut.

Misissuineri tamani **siunertaapput** pinaveersaartitsilluni suliniutinik immikkut pingaaruteqartunik tikkuussinissaq siunertaralugu ilaatigut peqqissutsimi immikkoortuni assigiinngitsuni killiffimmik allaaserinninnissaq illoqarfinnullu / sumiiffinnullu allanut sanilliullugu Maniitsumi ineriartornerusinnaasut, ilaatigullu aluminiunik aatsitsiviliortoqassap-pat kingusinnerusukkut nangeqqiilluni misissorneqarsinnaasunik tunngaviusunik paasisutissanik timimiillu misiliutinik katersuinissaq. SIF-ip misissuinerata Kalaallit Nunaanni sumiiffinni allani arlalinni atorineqarnikuusunik malitassiorluni ingerlanneqartup akerlianik Kalaallit Nunaanni nappaatinik tuniluuttartunik, atoqtigiittarnermik puallu pisinnaassusiinik paasisutissat sanilliunneqarsinnaasut ikitsuinnaapput.

Taamaammat allakkiami uani killiffimmik allaaserinninnissaq qinerneqarpoq, pingaartumik immikkoortuni Kalaallit Nunaat tamaat isigalugu paasisutissanik ilaatigut sanilliunneqarsinnaasunik pigisaqarfinnik, taakkunanilu maannakkut ilaatigut siunissami ineriartornissamik naliliiffigineqarsinnaasuni. Tamassuma kinguneraa bakterissanik timillu akiuussutissaqarnernik paasisutissat pillugit killiffimmik ineriartornermillu allaaserinninnissaq isumaqanngitsoq, taakkunani Kalaallit Nunaannut kisitsisit sanilliunneqarsinnaasut amerlanngitsut pigineqarmata. Paasisutissalli taakku aluminium aatsiterivimmik pilersitereernerup kingorna siunissami misissuinissani tunngaviusumik paasisutissatut pingaaruteqarput.

Aammattaaq qinerneqarpoq uuttorneqarsinnaasunik (aammik misiligutinit paasisat, angissutsimik oqimaassutsimillu uuttuinerit il.il.) apeqqutininik akissutissiilluni misissuiner-mik maannakkut misissuinerit tunngaveqassusut (atoqtigeeriaaseq pinnagu), taakkulu annertunerusumik misissorneqarnissat pisariaqarpoq, ilimatuussutsikkullu saqqummer-sitani ilanngunneqarumaarlutik.

Maniitsumi misissuinermi illoqarfik kisimi misissuiffigineqartussaagaluartoq paasisutis-sat ilaat eqqarsaatigalugit (assersuutigalugu Kalaallit Nunaanni Nakorsaaneqarfimmiit

nalunaarutit) illoqarfik nunaqarfillu immikkoortinneqarsinnaasimanngillat. Taamaallilluni Maniitsumi pissutsit allaaseriniarneqarluartut Maniitsup eqqaa tamaat illoqarfimmut nunaqarfinnullu immikkoortinnagu peqqissaaveqarfinnut allanut ilaatigut sanilliunneqarpoq.

Inuit assigiinngitsut assigiinngitsunik tunuliaqutillit tungavigalugit allakkiaq suliarineqarpoq. Taamaammat ataasiakkaani naatsorsueqqissaanermi uppersaatait allaqqapput, assersuutigalugu p-mi nalinik taaneqartartut ungaluusanittut atorlugit, assersuutigalugu ($p < 0.05$). P-mi nali 0,05 ataanittoq imatut nassuiarneqarajuttarpoq assigiinngissuseq p-mi nalia atorlugu innersuussutigineqartoq naatsorsueqqissaanermi qularnaatsuusoq, taamaallillunilu nalaatsorinnaasunik pissuteqannguatsiarnani. Taamatuttaaq 95%-imik qularnaassuseqartutut allaqqasoqarpoq, tassaallunilu inuiaqatigiinni nalip "eqqornera" 95%-imik qularnaatsuuneranik naatsorsuuteqarneq. P-mi nalit aamma qularnaassusianik kisitsit atuartumut nalinginnaasumut pingaaruteqanngilaq.

Paasissutissatigut tunngaviit kiisalu peqqissutsimi immikkoortut toqqakkat ataani allaaserineqarput, naggataatigullu naalisaasoqarluni. Tunuani takuneqarsinnaapput paasinaaviusut ilanngussallu, periutsinik sukumiinerusumik allaaserinniffiusut tabelinillu amerlanerusunik imallit, taakkulu atuaruminartuunissaat eqqarsaatigalugu allakkiamut namminermt inissinneqarsinnaasimanngillat.

Allakkiami inerniliinerit immikkoortumi "Eqikkaaneq inerniliinerillu" naalisarneqarput, taakkulu "Tunuliaqutaa siunertarlu" ilanngullugu kisimiitillugit atuarneqarsinnaapput. tamanna aamma pissutigalugu eqikkaanerit immikkittoortuni ataasiakkaniipput, immikkoortunilli ataasiakkaanik sukumiinerusumik allaaserinninnerit immikkoortuni tulliniillutik.

Eqikkaaneq inerniliinerillu – nappaateqartarnerup ineriartornera, siunissamut ilimagisat inassuteqaatillu

Allakkiap uuma imaraa Maniitsumi atoqatigiittarnermi, nappaatini tuniluuttartuni, puat pisinnaassuseqarnerinik aamma alliartornermi peqqissutsimut tunngasut toqqakkat Kaallit Nunaata sinneranut sanilliullugit. Maannamut piffissap ingerlanerani ineriartorneq allaaserineqarpoq tamanna ajornanngikkaangat, siunissamilu ineriartornissamik nalilisoqarlunilu aammalu pinaveersaartitsineq pillugu inassuteqaateqarluni.

Maniitsoq taakkunani Kalaallit Nunaata Kitaani illoqarfinnut allanut sanilliullugu allaanerussuteqarpallaanngilaq, pitsaanerulaarlunili. Qulliunerusumik isigalugu Maniitsumi peqqissutsimi piffissap ingerlanerani ineriartorneq Kalaallit Nunaat ataatsimut isigalugu ineriartornermut takussutissaavoq. Meeqqat inuusuttullu akornanni siullernej katsorsarneqarsinnaanngitsoq eqqarsaatigalugu Maniitsoq Kalaallit Nunaata sinneranut sanilliullugu ajornerusutut isikkoqarpoq.

Kisiannili peqqissutsimi ajornartorsiutit misissorneqartut amerlanersaat pitsanngoriar-tunngitsutut isikkoqarput, Maniitsoq imaluunniit Kalaallit Nunaat ataatsimut isigalugu. Ajornartorsiutit taakku tamarmik takkutikulaartarneri inuiaqatigiit ineriartornerisa nalin-ginnaasup saniatigut aluminiumik aatsitsiviliornermi sunnerneqarsinnaapput. Ataani misissuinerni paasisat eqikkarneqarput, ullumikkut pissutsit eqqarsaatigalugit siunissa-milu ineriartornerusinnaasoq eqqarsaatilugu. Naggasiullugu tikkuarneqarpoq pineqartu-ni Maniitsumi Kalaallillu Nunaat tamaat isigalugu pinaveersaartitsinermi annertuumik suliniuteqarnerup ingerlaannarnissaa.

Tuberkulosi

Tuberkulosi 1900-kkut qiteqqunneranni Kalaallit Nunaanni peqqissutsikkut ajornartor-siutaanerpaajuvoq¹. Tuberkuloseqarnej 1952-imi nunarsuarmi qaffasinnerpaajuvoq. 50-ikkunni 60-ikkunnilu suliniuteqavinnikkut tuberkuloseqartut ikilisinneqarput, Europami nunani killerni tuberkuloseqartut amerlassusaanut assersuunneqarsinnaalerlutik, kisiannili ukiuni qulikkaarini kingullerni tuberkuloseqartut amerleqqipput. Maniitsumi tuberkuloseqartut inoqqortussutsimut saniullugu 1987-ip kingorna nuna tamaat agguaqatigiis-sinneratigut ikinnerupput, Kitaanilu illoqarfinnut allanut sanilliullugu ikinnerullutik, ukiut 2003 – 2005 eqaassanngikkaanni, tassani amerleriarlutik taassumalu kingorna ikileriarlu-tik. Allannguutilli taakku inuit nalunaarutigineqartut eqqarsaatigalugit ikitsuinnaapput, nalorninarporli amerleriaataavinnerisut imaluunniit pitsaanerusumik nalunaarusiortar-nermik pissuteqarnerisov.

Maniitsumi 2009-mi meeqqanik inersimasunillu tuberkulosimik tunillatsittunik misissui-nermi (inuit nappaateqarnerminnik malussanngikkarluartut akornanni) paasineqarpoq meeqqat arfinillit aqqanillillu ukiullit akornanni tunillatsissimasut 4 %-imik amerleriarlut, inuillu 70-it sinnerlugit ukiullit akornanni 40 %-ingajannik amerleriarlutik. Innuttaasuni utoqqaanerisut akornanni tunillatsissimasut amerlanerat tuberkulosip siornatigut nalin-ginnaasorujussuusimaneranut naleqquppoq. Nalinginnaanera ukiuni 50-ini kingullerni annertuumik appariarpoq. Meeqqalli akornanni tunillatsissimasut ilimanarsisippaat tu-nillaasoqartartoq, tassa tuberkulosimik ullumikkut tunillatsittoqartartoq. Kalaallit Nu-naanni sumiiffinnut allanut sanilliullugu Kujataani tunillatsiffiusartunut sanilliullugu Maaniitsumi tunillatsittut ikinnerupput, kisianni Sisimiuni meeqqanut sanilliullugu nalin-ginnaanerulluni. Taamaammat Maniitsumi nappaat taanna annikinngilaq, ukiunilu ag-gersuni pitsanngoriaateqartoqarnissaanut takussutissaqanngilaq. Taamaammat Maniit-sumi tuberkuloseqartarnerup nakkutiginissaa pisariaqartinneqartorujussuuvov, tassa tuniluuttoqaaqqeqqunagu meeqqanik atuartunik misissuisarnikkut, tunillatsissimasinnaa-sunik paasiniaanikkut napparsimasunillu katsorsaasarnikkut.

Kinguaassiutitigut nappaatit atoqatigiittarnerillu

Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut nappaatit nalinginnaasuupput. Gonorértut syfiliseqartullu nalunaarutigineqartut 1970-ikkut kingorna ikileriartut amerlassusaat allanngorarpallaaratik (syfilisi eqqarsaatigalugu ikitsuarsuullutik), chlamydiartut Kalaallit Nunaanni 1990-ikkut aallartinneranniit amerleriartuaalaarput, tassani nappaateqartut nalunaarsorneqartalerlutik. Maniitsumi 1990-ip kingorna chlamydiartut, gonorértut sylifilisertullu nalunaarutigineqartut Kalaallit Nunaat tamakkerlugu sanilliussinnermi ikinnerunikuupput, tamannalu uppersarsarneqarpoq Maniitsumi 2009-mi innuttaasunik misissuinnermi inuit chlamydiartut Sisimiuni 1998-imi taamatut misissuinnermut sanilliullugu ikinnerusut paasineqarmata, aammalu gonorértoqarani imaluunniit *Mycoplasma genitalium*-ertoqarani. Kalaallit Nunaat tamaat isigalugu Maniitsumi chlamydiartuni, gonorértuni syfilisertunilu 15 – 29 ukiullit amerlanerupput.

Kisiannili nalinginnaaneri annikillinikuugaluartut, kinguaassiutitigut nappaatit ataatsimut isigalugu pingaartumillu chlamydia Kalaallit Nunaanni sulit nalinginnaasorujussuupput, Maniitsoq Kalaallillu Nunaat tamaat ataatsimut isigalugu. Ukiuni 2005 – 2007 Maniitsumi chlamydiartut gonorértullu nalunaarutigineqartut amerleriartut, nunalu tamaat eqqarsaatigalugu agguaqatigiissitsinnermi amerlassutsit qanillattorlugit (imaassinnaavorli 2005-imiilli kissaatiginngisamik naatulersoortarnermut Maniitsup Peqqissaaviata suliu-teqarneranut atatillugu nalunaarsueriaaseq ilaatigut pissutaasoq). Tassunga peqatigitillugu Maniitsumi inuusuttorpaaluit siusissukkut atoqateqalersarput, tamarmiunngitsullu tatiginartunik illersuuteqartarput.

Taamaammat kinguaassiutitigut nappaateqartarnerup nakkutigiuarnissaa pisariaqartorujussuuvoq, pingaartumik aluminiumik aatsitsivimmik pilersitsinnermut sulisartorpassuillu nunanit allaneersut tikinnissaannut atatillugu.

HIV

1985-imi siullermeerluni HIV-mik Kalaallit Nunaanni tunillatsittoqarneraniit 2003-p tungaanut tunillatsittut ukiumut amerlassusaat allanngorarnikuunngillat, taassuma kingorna ikileriarnikuullutik. Maniitsumi HIV-qartut ikitsuinnaapput 1999-illu kingorna nutaanik tunillatsittoqarsimanani. 2009-mi innuttaasunik misissuinnermi HIV-qartunik nassaartoqanngilaq.

HIV Kalaallit Nunaanni Maniitsumiluunniit peqqissutsikkut annertuumik maannakkut ajornartorsiutaanngikkaluartuq ajornartorsiutip eqqumaffigilluarnissaa pissutissaqarluppoq. Soorlu oqaatigineqartuq chlamydia gonorélu nalinginnaasorujussuupput. Inuiaqatigiinni taakkunannga nappaateqalersartut maannakkut HIV-mik tunillatsittunut sanilliullugit inuusunnerujussuupput. HIV inuusuttut akornanni tuniluutilissappat inuppassuit tunillatsissinnaapput. Tamanna nunani allani kinguaassiutitigut nappaatinik annertuumik tunillaaffiusartuni takuneqartarpoq. Taamaammat HIV-mik ajornartorsiut sukkaasoorujussuarmik annertoorujussuanngoriaannaavoq. Tamanna inuttut atugaqarnermi inuiaqatigiinnilu sunniuteqartorujussuanngussaaq, soorlu nunarsuarmi nunani allani taamatut pisoqarnera takuneqartarnikuusoq. Tamanna kinguaassiutitigut nappaatit tuniluussinnaanerinik pinaveersaartitsinerup suliniutigiuarmissaanut tunngavissaqartitsivoq.

Naartuersittarnerit

Naartuersittartut Kalaallit Nunaat ataatsimut isigalugu amerlasoorujussuupput, 1990-ikkullu kingorna malunnartumik allanngornikuunatik. Maniitsumi kisitsisiviit tunngavigalugit aamma amerlasoorujussuugaluartut Kitaani nunap immikkoortuinut Kalaallillu Nunaanni nunap immikkoortuinut allanut sanilliullugu ikinnerupput. Pingaartumik 2005-ip kingorna Maniitsumi ikileriarnikuupput, tamannalu Maniitsumi peqqinnissaqarfimmiit pimoorullugu suliniuteqarnermik pissuteqarpoq. Kisiannili kinguaassiutitigut nappaatit akiorniarneqarnerinut atatillugu aamma Maniitsumi naartuersittarnerit amerlaqisut isiginiarnissaat tunngavissaqarluarpoq, ikiliartornissaallu pimoorullugu suliniarneq ingerlaannartariaqarluni.

Katsorsarnejarsinnaanngitsunik siullunnerit

Katsorsarnejarsinnaanngitsunik siullunnerit (siutip igalaasaata putoqarnera, seerisoqarluni seerisoqaraniluunniit) Kalaallit Nunaanni tusilalernermit annertuumik pissutaasarpoq. Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu akornanni katsorsarnejarsinnaanngitsunik siulluttarnerat nunarsuarmi takussaannerpaat ilagaat, Maniitsullu illoqarfiani Kalaallit Nunaanni sumiiffinnut allanut saniullugu annertulluni. Tassunga peqatigitillugu 1984-imiit Maniitsumi takussaana allanngornikuunngilaq, ukioq taanna siulluttoqartarnera Maniitsumi siullermeerluni paasineqarluni. Nappaateqaleriataarsinnaaneq (pujortartut akornaniinneq, paaqqinnittarfinniittarneq inuttullu atugarisaannginneq pissutaallutik) immaqaa allannguuteqarsinnaagaluartoq piffissami qaninnermi Maniitsmi pitsanngoriaateqartoqarnissaa takussutissaqanngilaq. Katsorsarnejarsinnaanngitsunik siullunneq nannertuutaavoq, ilaatigut inunnut ataasiakkaanut ilaatigullu peqqinnissaqarfimmut. Amerlasuut pilatsittarput amerlanerusullu pilatsinnissamik pisariaqartitsillutik. Taamaammat meeqqat katsorsarnejarsinnaanngitsunik siullulersarnerisa pinaveersaarutaasinnaasullu sulit nakkutiginiissaat pisariaqarput, pingaartumik pujortartut akornaniittarnermit paaqqinnittarfinniittarnernullu atatillugu.

Puaat sulisinnaanerat, issanngusarnej aamma KOL

Nunarsuarmi nunani kitaaniittuni puat sulisinnaanerisa annikillinerannut pissutaannerpaasarpoq meeqqat akornanni issanngusarnej aamma inersimasut akornanni KOL (katsorsarnejarsinnaanngitsunik puakkut nappaateqarnej, aamma taaneqartartoq pujortartartut pualluutaat). Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu sapigaqartut 1987-imiit 1998-imut amerleriarujussuarput, taamaamallu imaasinnaalluni issanngusarnermik nappaateqartut aamma taamatut amerleriassasut. Kalaallit Nunaanni KOL-eqartoqarnerisooq ilisimaneqanngilaq. Meeqqat inuusuttullu 323-it aamma inersimasut 233-t puaasa sulisinnaassusiat 2009-mi Maniitsumi misissorneqarpoq.

Meeqqat inuusuttullu eqqarsaatigalugit paasisatut ilimanarsisippaat Kalaallit Nunaanni meeqqat Qallunaat Nunaanni atuartut taamatut ukioqartut akornanni 2000-imi paasisanut sanilliullugu issannguummik nappaateqartut amerlanerusinnaasut, aammalu Maniitsumi 2009-mi Sisimiunut 1998-imi sanilliullugu amerlanerusut. Kalaallit Nunaat tamaat isigalugu sapigaqartut amerleriarnernannut sanilliullugu assigiinngissutit taassuma ilimanarsisinneruaa piffissap ingerlanerani issanngusarnermik nappaateqarnej ataatsimut isigalugu annertuseriarotoq, nunap immikkoortuini illoqarfiillu ataasiakkaat akornanni assigiinngissutaanani. Taamaammat aluminiumik aatsitsivimmik pilersitsisinnaanermut atatillugu tamassuma ineriartornera nakkutiginiissaa pingaaruteqarpoq, tamannami Maniitsumi inuuniarnermi atugarisanut (immaqalu silaannarmik mingutsitsinermut) sunniu-

teqarnissaa ilimagineqarsinnaammat. Aammattaarli sapigaqarnermik issanngusarnermilu nappaateqartut amerliartorunarnerat nakkutigissallugu pingaaruteqarpoq. Pinaveersaartitsineramik suliniuteqarnermi annertunerusumik nakkutigineqarsinnaapput pujortartut akornanniittarnermi issanngusarnermik nappaateqalersarnek kiisalu suliffeqarferujussuarnik pilersitsinermi silaannaap mingutsinneqarnerani sunnerneqarsinnaaneq.

Maniitsumi inersimasut eqqarsaatigalugit puaat sulisinnaasusiisa annikillinerannik nappaateqarnermi KOL-eqarnermik ilisimanarsisitsinerat Qallunaat Nunaanni inersimasut akornanni KOL-eqarnek annertoqatigaa, Maniitsumi 65-80 ukiullut akornanni inersimasut KOL-eqarnerat Qallunaat Nunaanni KOL-eqartunut sanilliullugu taamatut sakkortutiginngikkalluartoq. Utoqqaanerusut amerlanerulaartut taamatut nappaateqarnerat pisuteqarsinnaavoq Maniitsumi pujortartartut amerlanerunerannik, tassani 60 %-it pujortartarlutik oqaatigaat tassungalu sanilliullugu Qallunaat Nunaanni <30%-iupput (takuuk SIF-ip allakkiaa).

Pissutsit allat soorlu misissuinermi nalorninartut, siusinnerusukkut tuberkuloseqarsimaneq, anersaartuutikkut aseruuttoorneq aamma puaat pisinnaassusiisa annikinnerulerannik kinguneqarsinnaagaluartut (kisiannili arlaannaataluunnit taamatut nappaateqasimanerannik takussutissaqanngilaq), paasisat ilimanarsisippaat KOL Kalaallit Nunaanni takussaasorujussuusoq. Kalaallit Nunaani sanilliunneqarsinnaasunik kisitsisinik pigisaqartoqanngikkaluartoq, ilimagineqartariaqarpoq KOL piffissap ingerlanerani nalinginnaaneruleriartussasoq, ilaatigut Kalaallit Nunaanni tupamik atuinerup annertunerata kingunerisaanik ilaatigullu innuttaasut sivilunerusumik inuusalerneq kingunerisaanik. Paasisutissanik pigisaqartoqanngilaq takutitsisinnaasunik Maniitsumi pissutsit Kalaallit Nunaani sumiiffinnut allanut sanilliullugu allaanerunersut.

Taamaammat nappaatip nakkutiginissaa pisariaqartinneqarpoq, pingaartumillu Kalaallit Nunaanni pujortartarnerup suli annikilliertortinneqarnissaata nakkutiginissaa pisariaqarluni.

Meeqqat inuusuttullu alliartornerat

Piffissami 1964-65-imiit 1996-97-imut Maniitsumi meeqqat oqimaannerulerput anginerulerlutillu, ineriartornerlu taanna ingerlaannarpoq. Ajaraluartumik Maniitsumi 2009-mi meeqqat inuusuttullu amerlaqisut oqimaappallaarput imaluunniit pualavallaarlutik - nunaat tamat akornanni tunngavigineqartartumut sanilliullugu katillugu 26%-iulluni. Tamanna Kalaallit Nunaata sinneranut sanilliullugu allaanerunersoq nalorninarpoq – Nuummiit paasisutissat ilimanarsisippaat Maniitsumi meeqqat inuusuttullu oqimaappallaartut pualavallaartullu Nuummi meeqqanut inuusuttunullu sanilliussinermi amerlaqatigiittut. Kisiannili kisitsisit Maniitsumeersut aamma ilimanarsisippaat meeqqat inuusuttullu akornanni nerisat timimillu atuisarnerup isiginiarneqarnissaa pingaaruteqarluinnartoq, pingaartumik inooriaatsip allanngorsinnaanera, aluniumimik aatsitsivimmik pilersitsinerup kingunissaatut ilimagineqartariaqartoq.

Inassuteqaatit tamarmiusut

Nappaatit tuniluuttartut Kalaallit Nunaanni peqqissutsimut ajornartorsiutaasorujussuusarnikuupput, naak nappaatit ilaat ukiuni 50-ini kingullerni takussaajunnaariartoraluartut nalilersuinerit takutippaat nappaatit tuniluuttartut suli takussaasorujussuusut, ilaallu eqqarsaatigalugit annertoorujussuarmik takussaallutik. Taamatuttaaq Kalaallit Nunaanni

naartuersittarnerit amerlaqaat, meeqqat inuussuttullu oqimaappallaartut amerliartorlulik, takussutissaqarporlu issanngusarnermik KOL-imillu nappaateqartut amerliartorunartut. Maniitsumi pissutsit Kitaani illoqarfinnut allanut imaluunniit nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermi allaaneruallaangikkaluartut aluminiumimik aatsitsivimmik pilersitsinerup kingunerisaanik pissutsit sukkasuumik allanngorsinnaapput.

Taamaammat Inuuneritta malillugu pinaveersaartitsinermi ukunani suliniuteqarnerup ingerlaannarnissaa pingaaruteqarpoq

- Nappaatit tuniluuttartut
- Pilersaarutaangitsumik naartulersarneq

Taakkua saniatigut

- Inuttaasuni pujortartartut ikilisinneqartariaqarput
- Meeqqanik paaqqinnittarfinni pissutsit, tunillaasarnerit ikilisinneqarnissaat eqqarsaatigalugu pitsanngorsartariaqarput
- Inuussutissat peqqinnartut timimillu atuisarneq meeqqat inuussuttullu akornanni pilerisaarutigineqartariaqarput

Naggasiullugu misissuinermi paasisat takutippaat Kalaallit Nunaanni issanngusarnermik nappaateqartut sapigaqarnermillu naappateqartut amerliartornerisa nakkutiginnissat pingaaruteqartoq.

Paasissutissat tunngavii

Allagaqaammi uani **paasissutissat tunngavii** marlunnik immikkoortoqarput

1. Misissuineq 1) meeqqanik inuusuttunillu 7-17 ukiulinnik ('Meeqqanik misissuineq' SSI-mit ingerlanneqartoq) SIF-ip inersimasunik ≥ 18 -inik ukiulinnik misissuineranik januar/februar 2009-mi ingerlanneqartoq ('Inersimasunik misissuineq' SIF-imit ingerlanneqartoq. Ataatsimut taaneqartut '2009-mi Maniitsumi innuttaasunik misissuineq')
2. Naartuersinnerit, kinguaassutitigut nappaatit nappaatillu tuniluuttartut allat nalunaarutigineqartussaataasut Kalaallit Nunaanni Nakorsaaneqarfimmit nalunaarutigineqartut

Paasissutissat taakkunaneersut taamaaliortoqarsinnaatillugu siusinnerusumi misissuineri kisitsinut pissarsiarineqarsinnaasunut sanilliuuneqarput.

2009-mi Maniitsumi innuttaasunik misissuineq Maniitsumi januar-februar 2009-mi Peqqissaavimmi ingerlanneqarpoq.

Meeqqanik misissuinermi amerlassusissaattut pilersaarutigineqartutut atuartut inuusuttullu 235-t nalaatsornerinnakkut toqqakkat 6-17 ukiullit assigiimmik agguarlugit inersimasunillu misissuinermi inersimasut 265-it CPR-imi nalunaarsuiffimmiit nalaatsornerinnakkut toqqakkat aggersarneqarput, katillugit inuit 500-t.

Akunnaannersiorniariarluni peqataasullu naammattumik amerlassuseqarnissaat qulakkeerniarlugu Maniitsumi meeqqat inuusuttullu ukioqatigiit pineqartut misissuinermit aggersarneqarput. Maniitsumi meeqqat atuarianni atuartut katillugit 466-iupput, taakkunanngalu 326-t (70%) peqataapput. Inuusuttut 15-17 ukiullit atuartuunngitsut 59-iupput, taakkunanngalu 13-it (22%) peqataapput. Meeqqat pingasut aggersaanermi 17-inik ukioqartut misissuinermi 18-inik ukioqalernikuupput. Taamaalilluni meeqqat inuusuttullu 339-it meeqqanik misissuinermi peqataapput (illoqarfimmi ukioqatigiinni pineqartuni innuttaasut 65%-ii)

Meeqqanik misissuinermit periutsillu ilaannik annertunerusumik allaaserinninneq **Ilann-gussaq 1-imi** allaaserineqarput

Inersimasunik misissuiermi inuit amerlassusaat 242-pput, taakkunanngalu saammisani 6 aamma 7-imi pineqartut pillugit misiliutinik tigusiffiigineqarput.

Meeqqanik inersimasunillu misissuinerit ilisimatusarnermi ileqqorissaartuuneri Kalaallit Nunaanni Ilisimatuussutsimut Kommissionimit akuerineqarpoq (meeqqanik misissuineri journalnummer 011-0027-08/tbs)

Kalaallit Nunaanni Nakorsaaneqarfimmiit pissarsiat tassaapput sumiiffinniit ataasiakkaaniit 1990-ikkunniit 2007/2008-mut kinguaassutitigut nappaatit, HIV, tuberkulosi naartuersinnerillu nalunaarutigineqartut amerlassusaat.

Paasisat

Tuberkulosi

Tuberkulosi 1900-ikkut qiteqqunneranni Kalaallit Nunaanni peqqissutsimi ajornartorsiu-taanerpaajuvoq¹. Tuberkuloseqartut 1952-imi nunarsuarmi amerlanersaapput, inuit 10.000-iugaangata 220-iullutik. 50-ikkut 60-ikkullu ingerlanneranni suliniuteqarnikkut tuberkuloseqartut ikilisinneqarput, Europap kitaani nunanut amerlassusaat sanilliunne-qarsinnaalerlutik. 1990-ikkunnili misissuinerit takutippaat tuberkuloseqartut ukiut qulit ingerlaneranni marloriaatinngorsimasut². Ukiuni kingullerni qulini tuberkuloseqartut al-lanngoranngitsumik amerlapput, tuberkuloseqarlersut amerlassusaat Indiami tuberkulo-seqalersut amerlassusaat assigalugu³. Tuberkuloseqartut nuna tamaat eqqarsaatigalugu agguataarneri assigiinngilaq, akерlianik nunap immikkoortuini assigiinngillat. Ukiuni kin-gullerni qulini Kujataani tuberkuloseqalersut amerlanersaapput³. Kalaallit Nunaani illo-qarfinni toqqakkani meeqqat atuartut akornanni misissuinerit takutippaat Nanortalimmi meeqqat atuartut 16,7%-ii tunillatsissimasut, Sisimiunilu meeqqat 1,4%-ii tunillatsissi-mallutik (B. Søbørg, paasisat saqqummiunneqarnikuunngitsut).

Tuberkuloseqartut amerliartornerat tunngavigalugu Namminersornerullutik Oqartussat 2000-imi tuberkulosimut akiuiniarlutik suliniutinik aallartisitsipput. 2007-imi tuberkulo-simut akiuiniarneq annertusiteqqinneqarpoq, tassa suliniutinut ukununga aningaasanik immikkoortitsisoqarmat:

- Nuna tamakkerlugu meeqqanik 1. klassiniittunik angajallernillu tamanik Quanti-feronimik misissuineq atorlugu tuberkulosimik tunillatsissisinaanermik misis-suineq.
- Kujataani ukioq allortarlugu puannik tarrarsuilluni inersimasunik tamanik tuber-kuloseqarnermik misissuineq.
- Kujataani tuberkulosimut peqqissaasumik atorfinitsitsineq, tunillaasunik paasi-niarnermik suliaqartussaq.
- Peqqinnissaqarfinni sulisunik ilinniartitsineq annertusarlugu, innuttaasunillu paasisitsiniaaneq.

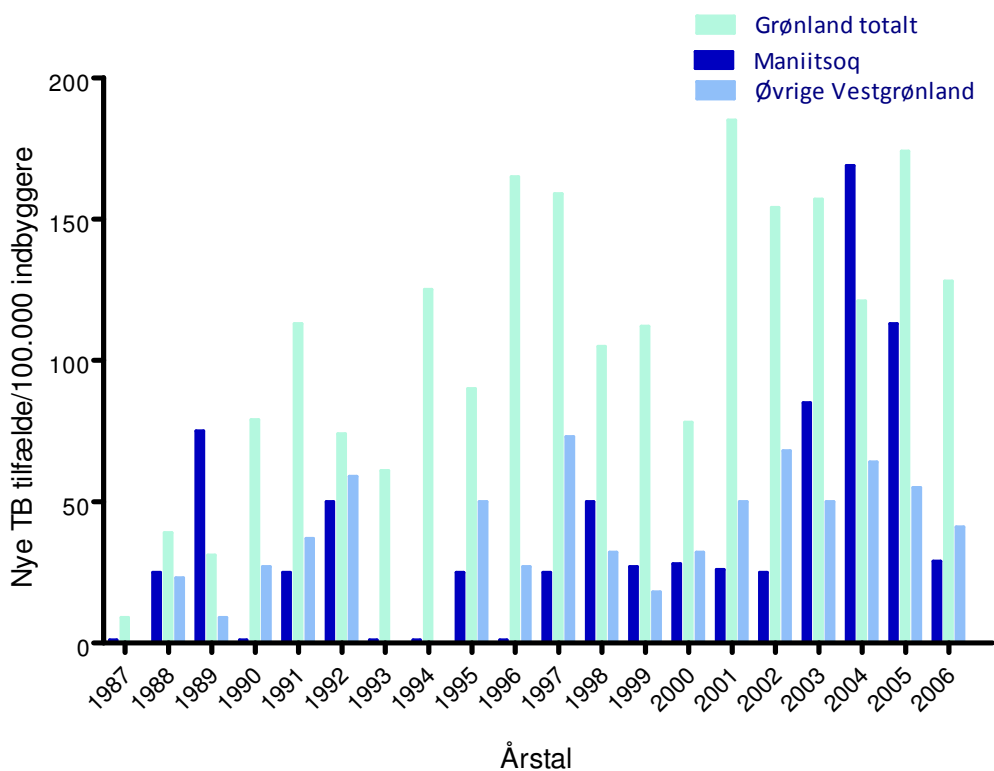
Kalaallit Nunaanni 1990-ikkut ingerlaneranni tuberkuloseqartut amerliartornerannut pis-sutaasoq tamakkiisumik paasineqanngilaq, kisiannili immaqa nappaat pillugu nakkuti-ginninneq amigarsimavoq, tassungalu peqatigitillugu inuttut atugarliorneq, assersuutiga-lugu inuit amerlasuut najoqatigiittarnerat ('crowding'), tamannalu ilisimaneqarpoq tu-berkulosimik tunillatseriataarsinnaaneq annertusittaraa.

Tuberkuloseqartut amerlassusaasa ineriartornera, 1987-2009

Takussutissiaq 1-imi takutinneqarpoq Maniitsumi 1987-imiit 2006-imut tuberkuloseqar-tut amerlassusii, Kalaallit Nunaata sinneranut sanilliullugu. Maniitsumi 1990-ikkut inger-laneranni tuberkuloseqartut allanngoranngitsumik ikipput, ukiunili 2002-2005 amerliar-torneri nalunaarutigineqarpoq. Taakkuli ikitsuinnaapput, amerlassusaat ukiumut ata-at-simiit ukiumut pingasuniit arfinilinnut amerleriarimata. 2006-imi ikileriaqqipput, kisiannili ikileriavinnersut suli nalorninarpoq.

Maniitsumi 2009-mi tuberkulosimik tunillatsissimasut

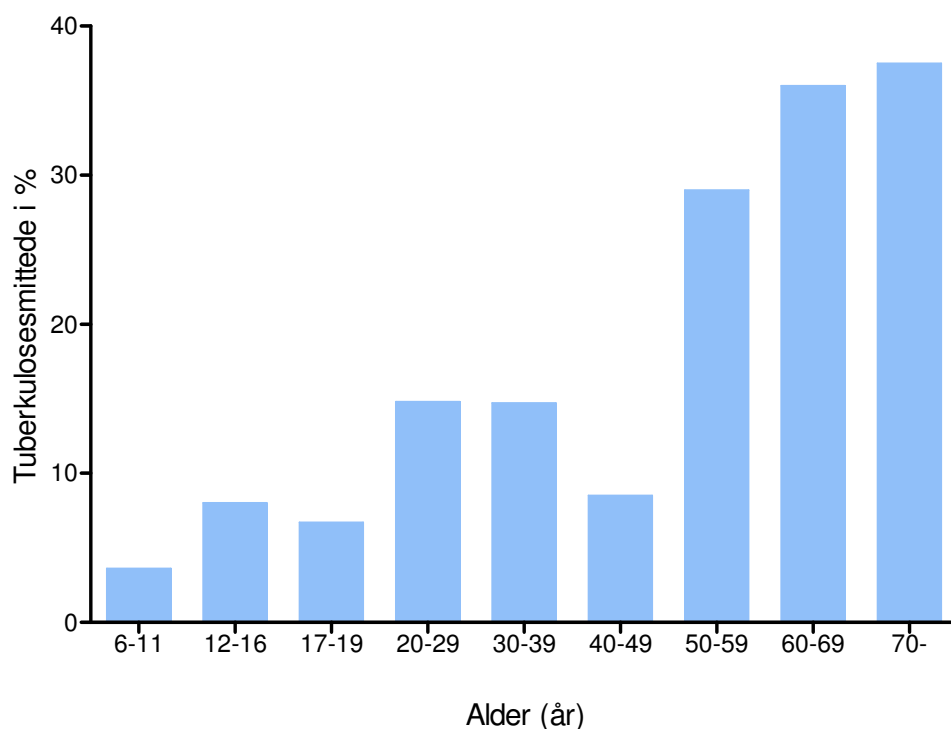
2009-mi innuttaasunik misissuinermi meeqqanit atuartunit 339-usunit 250-issit (74 %-ii) aammalu inuusuttunit inersimasunillu 249-sunit 219-it (88 %-ii) tuberkulosimik tunillatsissimanersut misissorneqarput. Meeqqat aningaasaqarniarneq pissutigalugu misissuummik Mantoux-imik ikkussiffigineqarput (allaaserineqarnera ilanngussami takuuk), misiliinermi tassani ullut pingajussaanni paasisaqartoqartarpoq, taavalu inuusuttut inersimasullu aaviinikkut misissorneqarput (misiliut Quantiferon). Misissuinermi tassani misissorneqartarpoq inuk tuberkulosip bakteriaanik tunillatsissimanersoq, kisiannili inuk napparsimavinnersoq paasineqarsinnaanani. Naliliisoqarpoq inuit tunillatsissimasut 10 %-it missaat napparsimalivittartut, 90%-illu napparsimanerat takussutissaqarani. tuberkulosimik tunillatsinnermi annertunerpaamik meeqqat akornanni napparsimalernermik kinguneqariataarsinnaavoq.

Takussutissiaq 1. Maniitsumi 1987-imiit 2006-imut tuberkuloseqartut amerlassusaasa ineriartornera 1987-imiit 2006-imut Kalaallit Nunaata sinneranut sanilliullugu. pissarsivik: Kalaallit Nunaanni Nakorsaaneqarfimmiit ukiumoortumik nalunaarutit.

Takussutissiaq 2-mi takutinneqarpoq misissorneqartut takornanni tuberkulosimik tunillatsissimasut agguataarneri. Agguaqatigiissillugu meeqqat arfinillit 16-nillu akornanni ukiullit 5 %-ii tuberkulosimik tunillatsissimapput, taavalu inuusuttut (17-19 ukiullit) inersimasullu agguaqatigiissillugu 18 %-ii tunillatsissimallutik. Meeqqat akornanni ukioqasutsit assigiinngitsut akornanni tunillatsissimasut amerlassusii assigiinngissuteqanngilaq, taavalu inuusuttut inersimasullut akornani utoqqaliartornermi tunillatsissimasut amerle-riarlutik ($p_{\text{trend}} < 0.0009$). Angutit arnallu akornanni tunillatsissimasut amerlassusii assigiinngissuteqanngilaq.

Tabelini 4 aamma **5** (ilanngussami) takutinneqarpoq meeqqat aamma inuusutut/inersimasut akornanni tuberkulosimik tunillatsissimasut amerlassusivii. Meeqqat misissorneqartut 25 %-ii Mantoux atorlugu misissuineri takussutissaqanngillat, tamannalu pissuteqarneruvoq misissuineri ullut pingajussaanni inerneranik atuaanissamut takutinngitsoortoqarneranik. Sisimiuni, Kujataani Tasiilamilu ukiuni 2005-07 misissuinerit taamaattunut sanilliullugu Maniitsumi meeqqat tunillatsissimasut Sisimiuniit amerlanerupput ($p < 0.05$), tassani 6-16 ukiullit 1,4 %-ii tunillatsissimallutik, kisiannili Kujataani meeqqanit ikinnerullutik, tassani 11,7 %-ii tunillatsissimallutik, Ammassalimmilu 7,6 %-ii tunillatsissimallutik.

Takussutissiaq 2. Maniitsumi 2009-mi ukioqassutsinut agguataarlugu tunillatsissimasut

Inerniliineq

Innuttaasut 100.000-iugaangata tuberkuloseqartut naatsorsorlugit Maniitsumi 1987-imiit nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsineri ikinnerupput, ukiut 2003-2005 eqqaas-sanngikkaanni tassani amerleriarlutik, taassumalu kingorna ikileriarlutik. Inuilli nalunaarutigineqartut amerlasusiisa allanngoriaatai ikitsuinnaapput, allanngoriaatsillu naatsorsueqqissaarineri nalorninarloqarneratut oqaatigineqartariaqarput.

Maniitsumi 2009-mi meeqqanik inersimasunillu tuberkulosimik tunillatsittunik misissuineri paasineqarpoq meeqqat arfinillit aqqanillillu ukiullit akornanni tunillatsissimasut 4 %-imik amerleriarlutik, inuillu 70-it sinnerlugit ukiullit akornanni 40 %-ingajannik amerleriarlutik. Innuttaasuni utoqqaanerusut akornanni tunillatsissimasut amerlanerat tuberkulosip siornatigut nalinginnaasorujussuusimaneranut naleqquppoq, nanlinginnaaneralu ukiuni 50-imi kingullerni annertuumik apparippoq. Meeqqalli akornanni tunillatsissima-

sut ilimanarsisippaat tunillaasoqartartoq, tassa tuberkulosimik ullumikkut tunillatsittoqartartoq. Maniitsumi meeqqat tunillatsissimasut Sisimiuni meeqqanut sanilliullugu amerlanerupput, Kujataanili tunillatsissimasunut sanilliullugu Maaniitsumi tunillatsittut ikinnerupput. Taamaammat Maniitsumi nappaat taanna annikinngilaq, ukiunilu aggersuni pitsanngoriaateqartoqarnissanut takussutissaqanngilaq. Taamaammat Maniitsumi tuberkuloseqartarnerup nakkutiginnissaa pisariaqartinneqartorujussuuvoq, tassa tuniluuttoqaqqeqqunagu meeqqanik atuartunik misissuisarnikkut, tunillatsissimasinnaasunik paasiniaanikkut napparsimasunillu katsorsaasarnikkut.

Tuberkulosimik tunillatsissimasinnaanermik siunissami innuttaasunik misissuinermi Quantiferon atorlugu aammik misissuineq salliutinneqartariaqarpoq, tassa mantoux atorlugu misissuinermi ullut pingajussaanni inerneranik atuaanissamik pisariaqartitsisoqarnera pissutigalugu misissorneqartut amerlasuut takkutinngitsoortarmata.

Kinguaassiutitigut nappaatit aamma atoqatigiittarneq

Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut nappaatit nalinginnaasuupput. Gonorértut syfiliseqartullu nalunaarutigineqartut 1970-ikkut kingorna paasisitsiniaasernerup kinguneranik ikileriarnikuugaluartut, chlamydiartut 1990-ikkut aallartinneranniit nalunaarsorneqartalersut nuna tamakkerlugu allanngoranngitsumik sulii amerlapput, amerliartuaalaarlutillu.

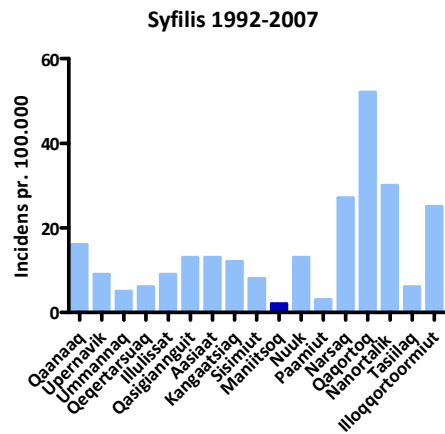
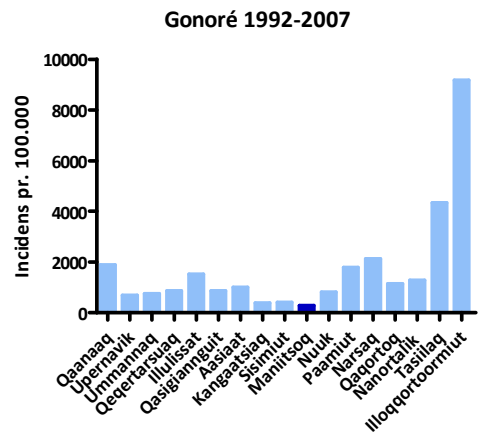
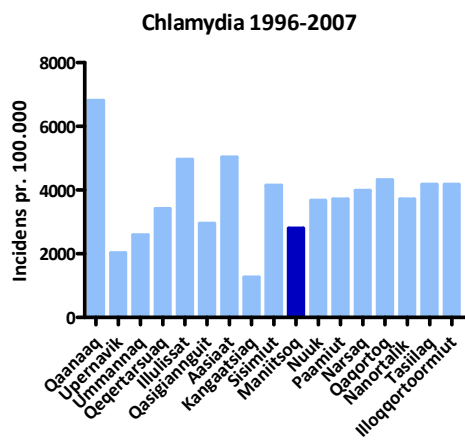
Chlamydiartut, gonorértut syfilisertullu Nakorsaaneqarfimmut nalunaarutigineqartarput, taannalu sumiiffinnut ataasiakkaanut ukiumoortumik naatsorsuusiortarpoq. Tuberkuloseqartutullu tunillatsissimasut tamarmiunngitsut nappaateqarnerannik takussutissaqartarput. Inuit taakku tunillaaqqissinnaasarpud, taamaammallu pingaaruteqarpoq paasisallugu innuttaasuni inuit qanoq amerlatigisut tunillatsivissimanersut. Quup misissorne ratigut paasineqarsinnaavoq inuk qaammammi kingullermi kinguaassiutitigut nappaatit ilaannik nappaateqarsimanersoq, taassuma ataani chlamydiamik gonorémillu. Periuseq taanna atorlugu Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut tunillaasarnermik ikitsuinnarnik (saqqummiunneqarnikuunngitsunik) paasisutissaqarpoq, Sisimiunili 1998-imi innuttaasunik misissuinerup takutippaa misissorneqartut 2000 missaaniittut 10-81 ukiullit akornanni akornanni 5 %-t missaat chlamydiamik tunillatsissimasut. Nappaat inuusunnerusut (15-24 ukiullit) akornanni takussaaneruvoq tamassumalu nunani allarpassuarni pisutsit assigai, kisiannili aamma utoqqaanerusut tunillatsissimapput, tassa inuit 50-it 80-illu akornanni ukiullit akornanni 3 %-ii tunillatsissimammata.

Kalaallit Nunaat aamma Maniitsoq 1992-2006

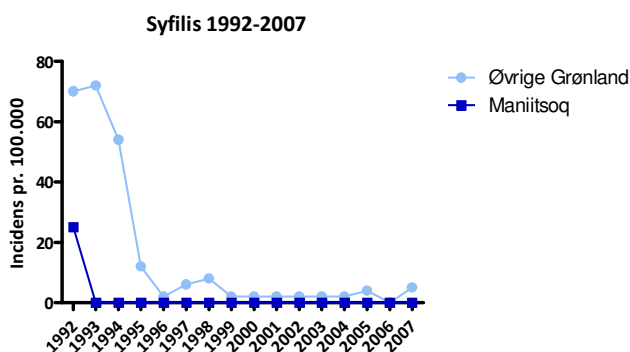
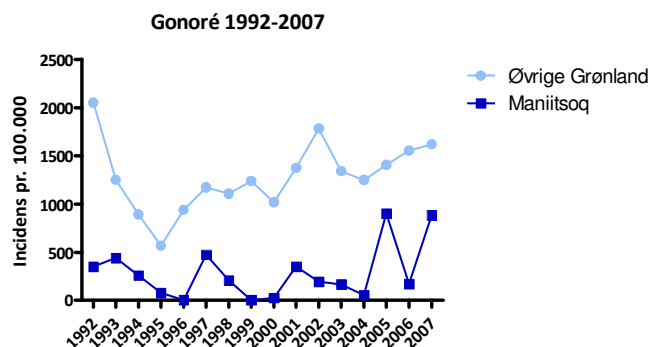
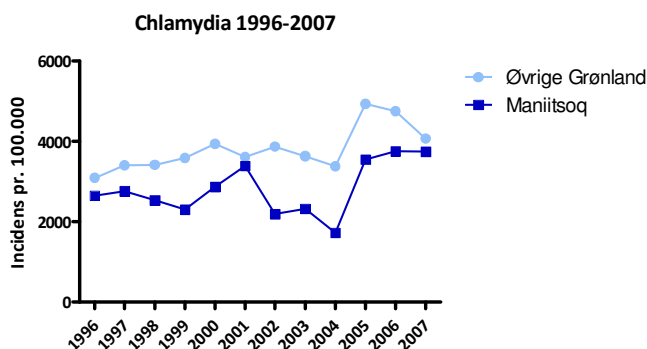
Takussutissiaq 3-mi takutinneqarpoq chlamydiartut, gonorértut syfilersertullu Nakorsaaneqarfimmut nalunaarutigineqartut amerlassusii Maniitsumi peqqissaavinnilu 16-imi allani inuit ataaseq sinnerlugu ukiullit akornanni piffissani 1992-2007 innuttaasut amerlassusaannut sanilliullugu. Maniitsumi gonorértut syfilisertullu Kalaallit Nunaanni ikinneraapput; chlamydiartut nunami tamarmi agguaqatigiissitsinermi ikinnerulaarlutik, Kitaanilu sumiiffinnit allanit sanilliunneqarsinnaasunit ikinnerullutik (taassuma ataani kisitsisit ilanngussami **tabilini 6-8** takuneqarsinnaapput).

Takussutissiaq 4-mi takutinneqarpoq Maniitsumi Kalaallillu Nunaanni allani chlamydialersartut 1992-p kingorna amerlerialaarnikut, kisiannili gonorértut syfilisertullu amerlassusaat nikerarpallaaratik. Kisiannili Maniitsumi chlamydiartut gonorértullu 2005-imiit 2007-imut amerleriarsimasutut isikkoqarpoq, Kalaallillu Nunaata sinnerani chlamydiartut piffissami tassani ikilerialaartut Maniitsumi chlamydiartut amerlassusaat Kalaallit Nunaat tamaat isigalugu amerlassusaat qanilliartorpaa.

Maniitsumi tunillatsissimasut ukiui agguataarneranni Maniitsumi pingasunik taakkuninnga nappaateqartut Kalaallit Nunaat tamaat assigaa. Tamanna isumaqarpoq sumiiffinnut allanut sanilliullugu inuusunnerusut utoqqaanerusullu tunillatsissimasut Maniitsumi amerlassusaat allaanerunngitsaq.

Takussutissiaq 3. Innuttaasut 100.000-iugaangata 1992-2007-imi Maniitsumi chlamydiartut, gonoréertut syfilisertullu amerlassusaat Kalaallit Nunaanni sumiiffinnut allanut sanilliullugu, Kitaaniit Tunumut tulleriiaarnilersorlugu.

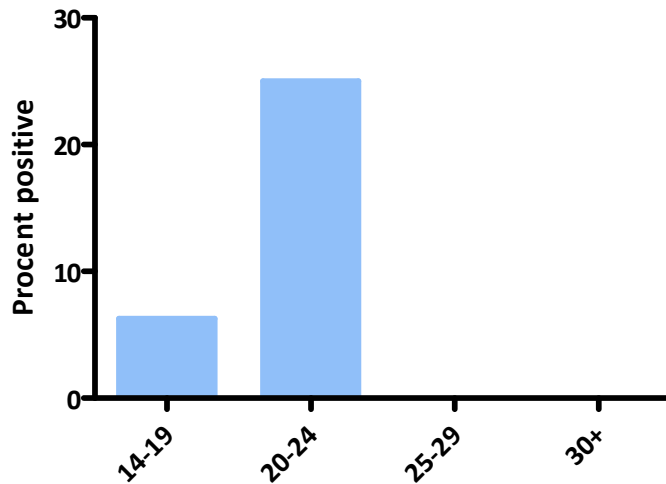
Takussutissiaq 4. Innuttaasut 100.000-iugaangata Maniitsumi Kalaallillu Nunaani sumiifinni allani piffissap ingerlanerani chlamydiartut, gonorértut syfilisertullu.

Maniitsoq 2009

Maniitsumi 2009-mi peqqissutsimik misissuinerimi inuusuttut inersimasullu 14-81-inik ukiullit quisigut misissorneqarput *Chlamydia trachomatis*, *Neisseria gonorrhoeae* aamma *Mycoplasma genitalium* bakteriaqarnersut, taakkulu kinguneqartarput chlamydia-qarnermik, gonorérnermik aamma mycoplasma genitaliumeqarnermik (kalaallisut qallunaatullu taaguuteqanngilaq). Syfilisimik misissuisoqanngilaq, tamanna aammik anner-tuumik misissuinissamik pisariaqartitsimmat.

Ataatsimut isigalugu misissorneqartuni nappaateqartut ikipput. Gonorértunik imaluunnit *Mycoplasma genitalium*eqartunik nassaartoqanngilaq, kisiannili inuit arfineq pingasut chlamydiaqarput (3,1 %). Taakku Sisimiuni 1998-imi nassaarineqartunit ikinnerupput, tassani qulit sinnerlugit ikioqartuni inuit 5 %-ii chlamydiaqarlutik (saqqummiunneqarnikuunngitsoq, Koch aamma Rosing Olsen). Chlamydiartunit arfineq pingasuusunit niviarsiaqqat marluupput nukappiaqqallu arfineq pingasuullutik.

Tunilaatsissimasut 14-it 23-illu akornanni ukioqarput (**Takussutissiaq 5**), tamannalu ukiut agguartaarnerannik ilimagisamut naapertuuppoq.

Takussutissiaq 5. Maniitsumi 2009-mi chlamydiartut ukiui immikkoortillugit procentinn-gorlugit

Akissutissiani tunniunneqartuni meeqqat inuusuttullu atoqateqartarnerat pillugu aperi-neqarput. Meeqqanit inuusuttunillu akisunit 34-t (tamarmiusut 10%-ii, niviarsiaqqat 11%-ii aamma nukappiaqqat 10%-ii) atoqateqartarnermik misilittagaqarnersut aperi-nermi angerput, 173-it (53%) naaggaarlutik 117-illu (36%) 'naluara'. Atoqateqaqqaartut ukiui agguaqatigiissillugit niviarsiaqqat 17-it 13,8-nik ukioqarput nukappiaqqallu 17-it 14,6-inik ukioqarlutik. 33-nit 22-t akipput usuup puua atortarlugu, tallimat spirali ima-luunniit p-stav, pingasut atoqateqarnertik inutsittarlugu pingasullu illersuuteqaratik.

Inerniliineq

Kalaallit Nunaat tamaat isigalugu 1990-ip kingorna chlamydiartut amerlerialaarnikuup-put, taavalu gonorértut syfilisertullu amerlassusaa nikerarpallaaratik. Maniitsumi chla-mydiartut, gonorértut sylifilisertullu Kalaallit Nunaat tamakkerlugu sanilliussinermi ikin-nerupput, tamannalu uppersarsarneqarpoq Maniitsumi 2009-mi innuttaasunik misissui-nermi inuit chlamydiartut Sisimiuni 1998-imi taamatut misissuinermit sanilliullugu ikin-nerusut paasineqarmata.

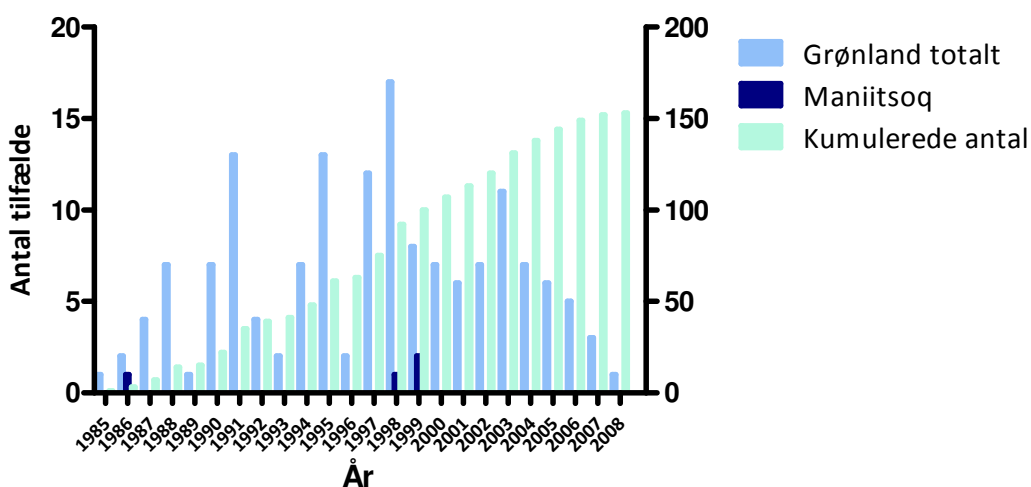
Ataatsimulli isigalugu kinguaassiutitigut nappaateqartut, pingaartumik chlamydiartut, Kalaallit Nunaanni suli amerlapput, Maniitsumi Kalaallillu Nunaat tamaat isigalugu. ukiu-ni 2005-07 Maniitsumi chlamydiartut gonorértullu amerleriarput, chlamydialeqqaarsaa-tigalugu nuna tamaat agguaqatigiissillugu amerlassusaa qanilliarporlugu. Tassunga pe-qatigitillugu Maniitsumi inuusuttut siusissukkut atoqateqalersarput, tamarmiunngitsorlu qularnaatsunik illersuuteqartarlutik.

Taamaammat kinguaassiutitigut nappaateqartarnerup nakkutigiuarnissaa pisariaqarto-rujussuuvoq, pingaartumik aluminiumik aatsitsivimmik pilersitsinermut sulisartorpassuil-lu nunanit allaneersut tikinnissaannut atatillugu.

HIV

1985-imi siullermeerluni HIV-mik Kalaallit Nunaanni tunillatsittoqarpoq, 2009-llu tungaanut Kalaallit Nunaanni inuit 153-it tunillatsinnikuupput. 2003-p tungaanut tunillatsittut ukiumut amerlassusaat allanngorarnikuunngillat, taassuma kingorna ikileriarnikuullutik. **Takussutissiaq 6**-imi takutinneqarpoq piffissap ingerlanerani Kalaallit Nunaanni HIV-mik nappaateqalersartut amerlassusaat. Amerlanerpaat (78%) Nuummiipput Sisimiuniillutillu, 2003-llu kingorna tamangajammik (30/33) taakkani illoqarfinni marlunniittuullutik.

Kalaallit Nunaanni HIV-qartut amerlanersaat angutit arnallu atoqatigiinneranni tunillatsinnikuupput, tunillatsittullu amerlanersaat utoqqasaajupput inuiaqatigiini inuttut atu-garliornerpaat akornaniittut. Nappaateqarnermik paasisaqarnermi tunillatsissimasut ukiui agguaqatigiissillugit Kalaallit Nunaanni HIV-qartoqalerneranit ukiut ingerlanerini utoqqaaneruleriartornikuupput. Piffissami 2002-2006 agguaqatigiissillugu 50-inik ukio-qarput, tamannalu nunat tamat akornanni pisunut sanilliullugu qaffasissorujussuuvoq. HIV-qarnerup siaruarsimanera nunanit allanit amerlanernit allaaneruvoq.

Takuussutissiaq 6 Kalaallit Nunaanni Maniitsumilu HIV-eertut, 1985-2008. Nakorsaane-qarfimmut nalunaarutigineqartut.

Maniitsoq 1985-2009

Maniitsumi HIV-mik tunillatsittut ikitsuararsuupput, inui sisamat 1986-imi, 1998-imi aamma 1989-imi (inuit marluk) tunillatsipput. Ukiuni 1985-2009 tamassuma assigaa innuttaasut 100.000-iugaangata 5,5, tassangalu sanilliullugu Kalaallit Nunaat tamaat innuttaasut 100.000-iugaangata 14,3.

Maniitsumi 2009-imi innuttaasunik misissuinermit HIV-mik misissorneqartut tamarmik 14-iniit qummut ukioqarput, katillugit inuit 322-t. Tamamik HIV-qanngillat.

Inerniliieq

Kalaallit Nunaanni 2003-p tungaanut HIV-mik tunillatsittartut ukiumut amerlassusaat nikararpallaarnikuunngilaq, taassumalu kingorna ikileriarlutik. Maniitsumi HIV-ertut ikit-suinnaapput, 1999-illu kingorna tunilaatsittoqarnikuunani. 2009-mi innuttaasunik misis-suinermi HIV-eertunik nassaartoqanngilaq.

HIV Kalaallit Nunaanni Maniitsumiluunniit peqqissutsikkut annertuumik maannakkut ajornartorsiutaanngikkaluartoq ajornartorsiutip eqqumaffigilluarnissaa pissutissaqarluarpoq. Chlamydia gonorélu nalinginnaasorujussuupput. Inuiaqatigiinni taakkunannga nappaateqalersartut maannakkut HIV-mik tunillatsittunut sanilliullugit inuusunnerujussuupput. HIV inuusuttut akornanni tuniluutilissappat inuppasuit tunillatsissinnaapput. Tamanna nunani allani kinguaassiutitigut nappaatinik annertuumik tunillaaffiusartuni takuneqartarpoq. Taamaammat HIV-mik ajornartorsiut sukkasoorujussuarmik annertoorujussuanngoriaannaavoq. Tamanna inuttut atugaqarnermi inuiaqatigiinnilu sunniuteqartorujussuanngussaaq, soorlu nunarsuarmi nunani allani taamatut pisoqarnera takuneqartarnikuusoq. Taamaammat kinguaassiutitigut nappaatit tuniluussinnaanerini pinaveersaartitsinerup suliniutiguarnissaanut tunngavissaqarluarpoq.

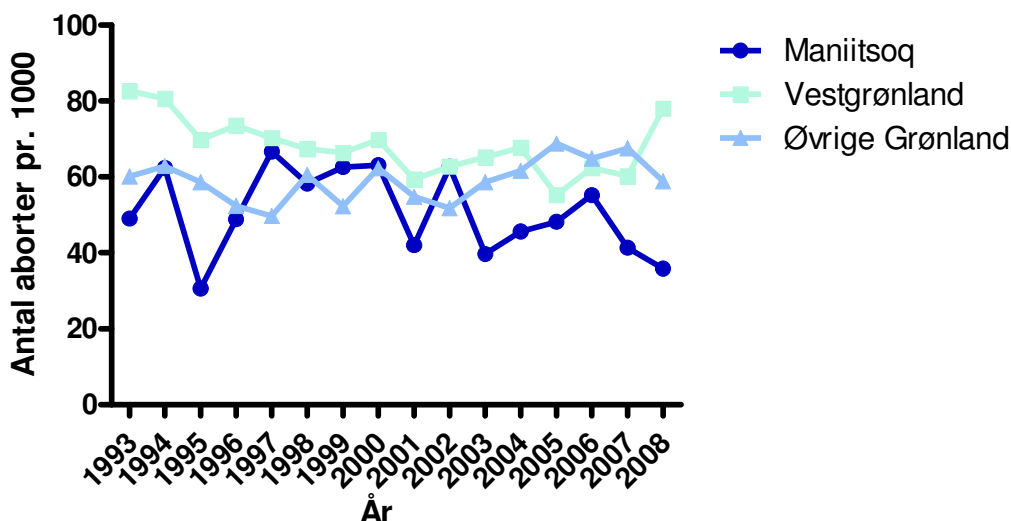
Naartuersinnerit

Kalaallit Nunaanni naartuersittartut amerlapput, naakk tamanna Peqqinnissaqarfimmiit eqqumaffigineqaraluartoq ukiorpassuarni malunnartumik ikileriarnikuunngillat. 2005-imi naatsorsorneqarpoq kalaallit arnat 15-it 49-llu akornanni ukioqartut agguaqatigiissillugu 2,1-inik naartuersittarput, tamannalu nunat tamat akornanni pissutsinut sanilliullugu qaffasissorujussuuvoq (Qallunaat Nunaanni 0,45, Savalimmiuni 0,14 Sverigemilu 0,62).

Maniitsoq

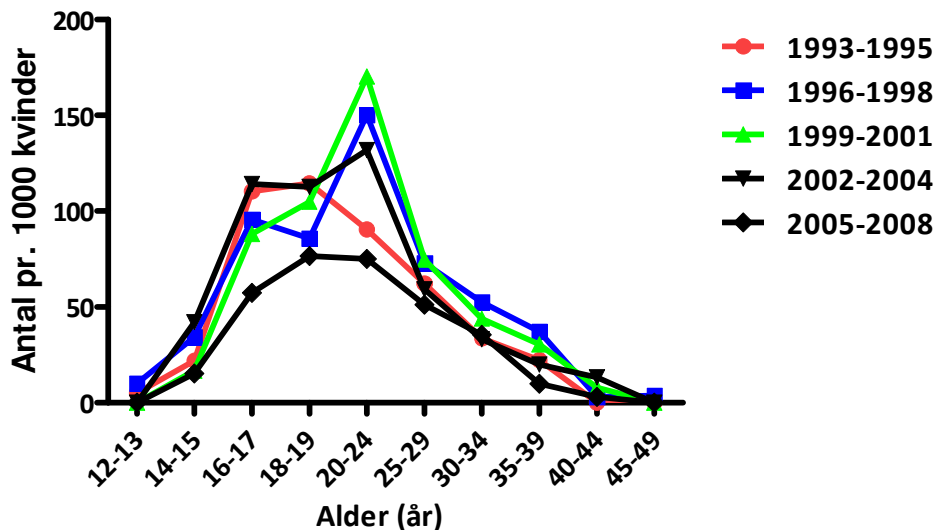
Maniitsumi piffissami 1993-2008 715-it naartuissipput, Kalaallillu Nunaata sinnerani 13.330-it, tamassuma assigaa arnat 15-it 49-llu akornanni ukiullit 1000-iugaangata naartuissinnerit 50,8, Kalaallillu Nunaata sinnerani arnat 1000-iugaangata 62,4 (agguaqatigiissitsinnermi katillugit 61,6). **Takussutissiaq 7**-imi takuneqarsinnaavoq Kitaani sumiiffinnut allanut sanilliullugu piffissap ingerlanerani naartuersittut ikinnerujuaannarnikuusut (Paamiut – Ilulissat, Nuuk pinnagu), kisiannili ukiuni 1996-2003 Kalaallit Nunaanni sumiiffiit sinnerini naartuersittut amerlaqatigalugit.

Kisiannili Maniitsumi 2003-mi naartuersittartut annertuumik ikileriarpur, tassani Peqqinnissaqarfimmi naartuersittarnermik pinaveersaartitsilluni aqqissuussamik suliniuteqarneq aallartinneqarluni, atuarfiit ilinniarfiillu peqataatillugit. Kisiannili ukiuni 2003-2006 Maniitsumi naartuersittut amerleriarpur, tamannalu illoqarfinni allani aamma takussaavoq, taassumali kingorna ikiliaqqinnikuullutik.

Takussutissiaq 7. 1993-2008 arnat 15-49 ukiullit 1000-iugaangata Maniitsumi, Kitaani sumiiffinni allani Kalaallillu Nunaanni sumiiffiit sinnerini naartuersittut amerlassusaat. Nakorsaaneqarfimmut nalunaarutigineqartut.

Ukiuni 1996-2004 Maniitsumi 20-24 ukiullit naartuersittut amerlaqaat (**takussutissiaq 8**). Takussutissiami tassani takuneqarsinaavoq 2004-p kingorna naartuersittut ikileriarnarat ukioqassutsini tamani pisoq, kisiannili pingaartumik 20-24 ukiullit akornanni.

Takussutissiaq 8. Ukioqassuseq tunngavigalugu Maniitsumi piffissami 1993-2008 arnat 1000-iugaangata naartuersittut amerlassusaat. Nakorsaaneqarfimmut nalunaarutigineqartut.

Inerniliineq

Naartuersittartut Kalaallit Nunaat ataatsimut isigalugu amerlasoorujussuupput, 1990-ikkullu kingorna malunnartumik allanngornikuunatik. Maniitsumi kisitsisiviit tunngavigalugit aamma amerlasoorujussuugaluartut Kitaani nunap immikkoortuinut Kalaallillu Nunaanni nunap immikkoortuinut allanut sanilliullugu ikinnerupput. Pingaartumik 2005-ip kingorna Maniitsumi ikileriarnikuupput, tamannalu Maniitsumi peqqinnissaqarfimmiit pimoorullugu suliniuteqarnermik pissuteqarpoq. Kisiannili kinguaassiutitigut nappaatit akiorniarneqarnerinut atatillugu aamma Maniitsumi naartuersittarnerit amerlaqisut isiginiarnissaat tunngavissaqarluarpoq, ikiliartornissaallu pimoorullugu suliniarneq ingerlaannartariaqarluni.

Katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunnerit

Katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunnerit (siutip igalaasaata putoqarnera, seerisoqarluni seerisoqaraniluunniit) Kalaalli Nunaanni nappaatini tuniluuttartuni peqqissutsimi ajornartorsiutaanerpaat ilaagaat. Katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunneq Kalaallit Nunaanni tusilalernermut annertuumik pissutaasarpog. Kalaallit Nunaanni, Canadami Alaskamilu inuiaqatigiit Inuit aammalu Australiami nunap inuviisa akornanni katsorsarnejarsinnaanngitsumik siulluttarnerat nunarsuarmi takussaanerpaat ilaagaat. Kalaallit Nunaanni katsorsarnejarsinnaanngitsumik siulluttarnerup annertunera ukiuni qulikkaarani arlalissuarni ilisimaneqarpog, aatsaalli 1983-84-imi ajornartorsiutip annertussusia pillugu kisitsisinik pissarsisoqarpog, Maniitsumi, Kangaamiuni Ilulissanilu meeqqat inersimasullu akornanni misissuinerup takutimmagu meeqqat 18 %-ii katsorneqarsinnaanngitsumik siulluttut imaluunniit taassuma kinguneranik takussutissaqartoq^{5,6}. Tassunga sanilliullugu nunani killerni katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunneq <1%-iuvoq.

Sisimiuni Nuummilu 194-imi meeqqat akornanni misissuinerup katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunnerup taamatut takussaatiginera takutippaa, Sisimiunilu 1996-98 ukiuni marlunni meeraaqat akornanni misissuinerup takutipaa, ataatsimut isigalugu 14 %-it sisamanik ukioqalinnginnerminni katsorsarnejarsinnaanngitsumik siulluttut takussutissaqartoq⁸. Tassunga peqatigitillugu misissuinerit takutippaat meeqqat taakku akornanni katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunneq inuunermi siusissukkut pisartoq, agguqaatigiissillugu qaammatinik aqqanilinnik utoqqaassuseqalerneranni.

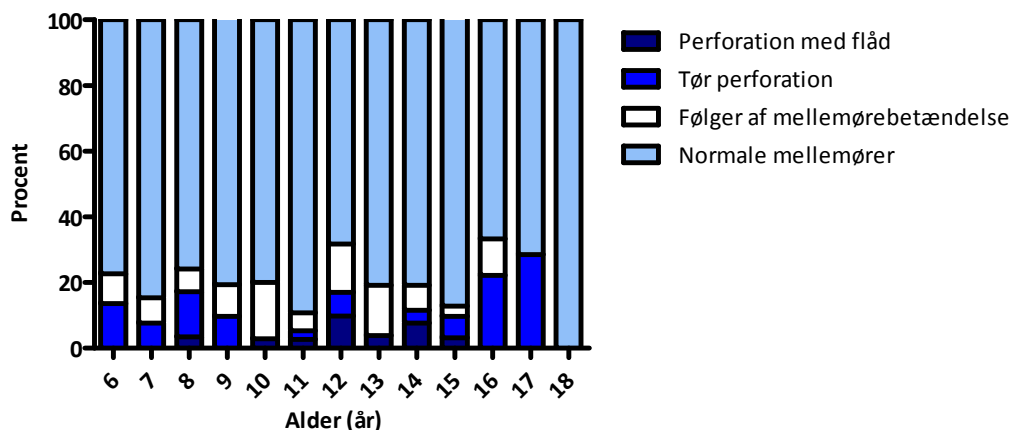
Kalaallit Nunaanni katussaanerujussuanut tunngaviusumik pissutaasut ilisimaneqanngilat, kisiannili kingornunneqartartut saniatigut avataangisini pissutsit soorlu pujortartut akornanniittarneq meeqqanillu paaqqinnittittarfinnik atuisarneq katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullulersinnaaneq annertusisittarpaat. Inuiaqatigiinni allani katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunneq inuttut atuagarissaartoqannginneranik takussutissatut isigineqartarpog. Taamaammat ilimagineqartariaqarpog Kalaallit Nunaanni katsorsarnejarsinnaanngitsumik siulluttarnerup katussaanera inuttut atugarissaannginnerup aammalu pujortartut akorniittarnerup paaqqinnittarfimmiittarnerullu kingunerigaa

Maniitsoq 2009

Meeqqanit inuusuttunillu 307-init ostokopimik (siummik misissuineq) misissortittunit meeqqat 63-it (20,5%) katsorsarnejarsinnaanngitsumik siullunnerannut imaluunniit taassuma kinguneranik takussutissaqarpog (ilanngussami **tabeli 9**). Niviarsiaqqat nukappiaqqallu akornanni takussaanera assigiinngissuteqanngilaq.

Ataatsimut isigalugu katsorsarnejarsinnaanngitsumik siulluttarnerup taassumaluunniit kinguniissa takussanera assigiinngissuteqanngilaq ($p=0,56$, **takussutissiaq 9**).

Ilulissani (1983)⁵, Maniitsumi/Kangaamiuni siusinnerusukkut misissuinerup sanilliullugu 1984-mi 2009-milu illoqarfinnut allanut sanilliullugu Maniitsumi takussaaneruvoq. kisiannili Maniitsumi 1984-miit 2009-mut allannortoqarsimanngilaq.

Takussutissiaq 9. Maniitsumi 2009-mi meeqqat akornanni ukioqassasuseq malillugu katsorsarneqarsinnaanngitsumik siullunnerup agguataarnera procetinngorlugu (putoqarneq seerisoqarluni seerisoqaraniluunniit)

Inerniliineq

Maniitsumi meeqqat inuusuttullu akornanni katsorsarneqarsinnaanngitsumik siullunneq takussaasorujusuvoq, aamma Kitaani sumiiffinnut allanut sanilliullugu, aammalu 1984-imi misissuinermi siullermik ajornartorsiutip annertunerata kisitsisilersorneqarneraniit allanngortoqarnikuunani. Nappaateqaleriataarsinnaaneq (pujortartut akornaniinneq, paaqqinnittarfinniittarneq inuttullu atugarisaannginneq pissutaallutik) immaqa allannguuteqarsinnaagaluatoq piffissami qaninnermi Maniitsmi pitsanngoriaateqartoqarnissaa takussutissaqanngilaq. Katsorsarneqarsinnaanngitsumik siullunneq nanertuutaavoq, ilaatigut inunnut ataasiakkaanut ilaatigullu peqqinnissaqarfimmut. Amerlasuut pilatsitartut amerlanerusullu pilatsinnissamik pisariaqartitsillutik. Taamaammat meeqqat katsorsarneqarsinnaanngitsumik siullulersarnerisa pinaveersaarutaasinnaasullu suli nakkutiginissaat pisariaqarput, pingaartumik pujortartut akornaniittarnermut paaqqinnittarfinniittarnernullu atatillugu.

Meeqqat inuusuttullu puuasa sulisinnaassusiat

Meeqqat inuusuttullu puuasa sulisinnaassusiisa annikinnerulernera issanngusarnermut katussutissaavoq, nappaallu taani Kalaallit Nunanni siusinnerusukkut takussaavallaarsimaguanngilaq. Kisiannili paasinarsivoq Kalallit Nunaanni meeqqat atuartut akornanni sapigaqarneq aammi sapigaqarnermik takussutissaqartoq ukiuni kingullerni 20-ni annertuserujussuunikuuvoq, annertuseriaallu taanna nunarsuarmi allani takuneqarnikuunngilaq⁹. Nuummi meeqqat akornanni issanngusarnermut nakorsaammik atuisarnermik misissuinerup allap ilimanarsisippaa issanngusarneq ukiut qulit ingerlaneranni marloriaatinngorsimasoq¹⁰. Meeqqat issanngusarnermik nappaateqarnerisa 50%-ii sapigaqarnermik pissuteqarput, pujortakkullu pujuinik mingutsitsinermilu ajornerulertarluni. Issanngusarneq paasineqarsinnaavoq uppersarsineqarsinnaallunilu puaat sulisinnaassusiannik misissuinikkut.

Puaat sulisinnaassusiannut apeqqutaapput angissuseq, suaassuseq, ukioqassuseq arla-lippassuartigullu inuiaqatigiinnut sorlernut ilaaneq oqimaassuserlu. 1998-imi Tyra Krusep suleqataasalu misissuinerisa takutippaat Sisimiut meeqqat kalaallit puaasa sulisinnaassusiat qallunaat meerartaannut sanilliullugu qaffasinnerujussuusoq¹². Tassungali pissutaanerpaajugunarpoq kalaallit timiisa angissusiannut sanilliullugu niukinerunerat, taamaammallu tabelit atorlugit inuiaqatigiit assigiinngitsut assigiinngissusaannik sanilliussineq kukkusumik takutitsisinnaasoq. Naatsorsuinermi uani taamaammatt qinerparput Maniitsumi meeqqat puaasa sulisinnaassusiisa Sisimiuni 1998-imi misissuinermi kisitsisinut aammalu 2000imi qallunaat meeqqat akornanni taamatut misissuinermit sanilliunneqarnissaat¹².

Maniitsoq 2009

Puaat sulisinnaassusiinik uuttuineq Easy One spirometer atorlugu ingerlanneqarpoq, tassanilu sikundi siulleq silammut anersaanermi (FEV1) silaannaap katillugu annertusasia taakkualu imminnut atanerat uuttorneqartarpoq, taakkulu annikikkaangata issanngusarnermut takussutissaasarpur. Kisiannili issanngusarnermik paasisaqassagaanni pisariaqarpoq issanngusarnermut nakorsaammik najuussinermi puaat sulisinnaassusait pitsanngoriarnersoq. Tamanna Maniitsumi ingerlanneqarsinnaasimanngilaq, taamaammallu kisitsisit issanngusarnermik nappaateqarnermik takutitsisinnaasut pissarsiarineqarput.

Meeqqat/inuusuttut 323-it 6-18 ukiullit puaasa sulisinnaassusiat uuttorneqarpoq. **Tabeli 1**-imi takutinneqarpoq inuit puaasa sulisinnaassusiisa annikillisimasut, Sisimiunit 1998-mi Qallunaallu Nunaanni 2000-mi qallunaat akornanni misissuinermit sanilliullugit. Tassani takuneqarsinnaavoq FEV1/FVC appasinneratigut puaat sulisinnaassusiisa annikillinnerat issanngusarnermik nappaateqarnermut takussutissaasut. Kisiannili FEV1-mi aamma FVC-mi uuttuinerit isigigaanni (**takussutissiaq 11**) takuneqarsinnaavoq Maniitsumi meeqqat angissusiannut sanilliullugu FEV1-itit aamma FVC-tut ilimagineqartutut Sisimiuni Qallunaallu Nunaanni meeqqat puaasa sulisinnaassusiattut ittut. FEV1/FVC-p appasinnera uuttueriaatsimik pissuteqarsinnaavoq, tassa Maniitsumi meeqqat silammut anersaariaqqissuusimasut, taamaalillutilu FEV1/FVC-ip appasinneranik kukkusumik takutitsisoq. **Takussutissiaq 12**-imi tamannarpiaq takutinneqarpoq, takutillugulu FEV1-imi aamma FVC-mi Maniitsumi, Sisimiuni Qallunaallu Nunaanni annertunerusumik assigiinngissuteqartoqanngitsoq, kisiannili Maniitsumi utoqqaaneruleriartornermi appasinnerusoq.

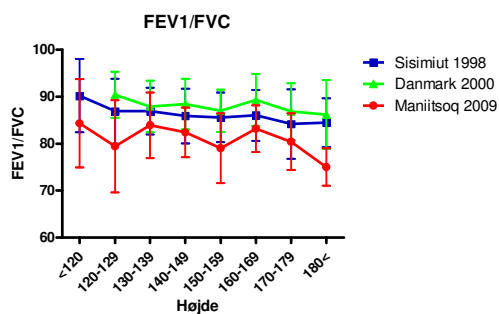
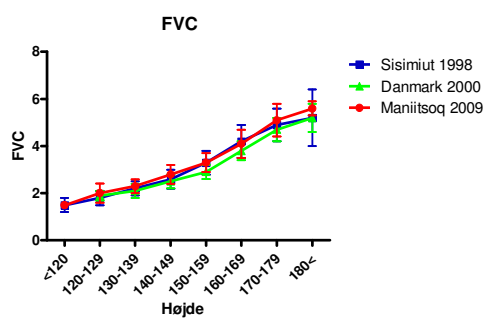
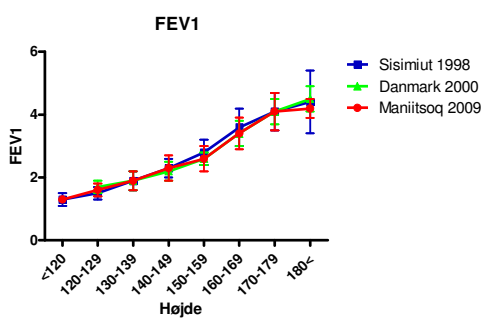
Tabel 1. Maniitsumi 2009-mi meeqqat inuusuttullu puaasa sulisinnaasusiat, Sisimiuni 1998-imi meeqqanut Qallunaallu Nunaanni 2000-imi meeqqanut qallunaanut sanilliullugu¹²

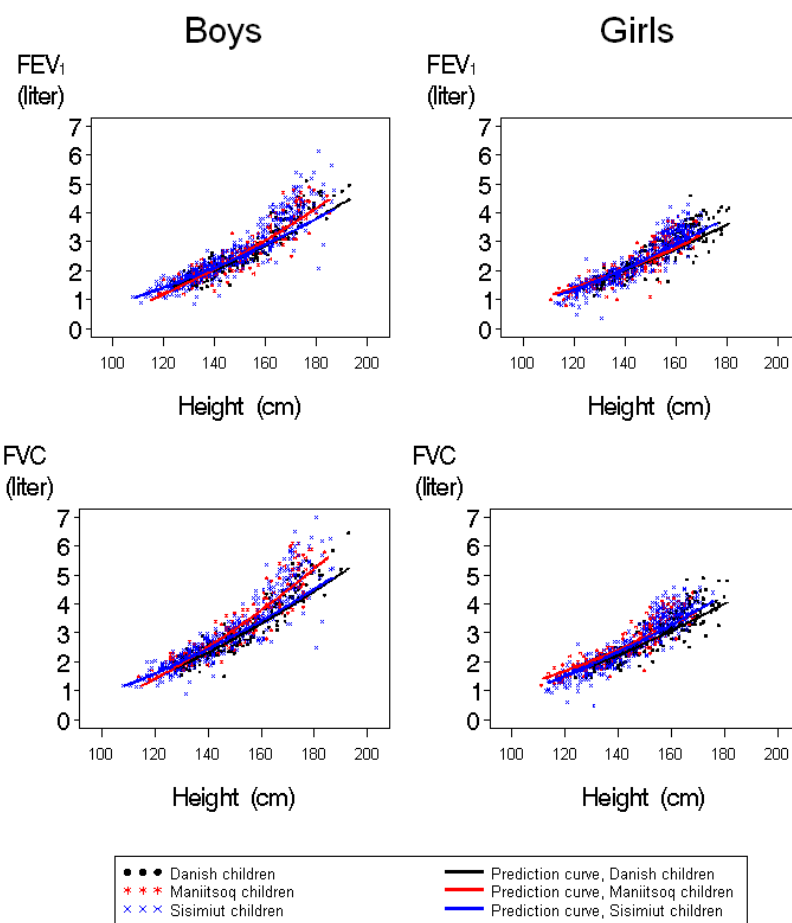
	Amerl.	FEV1 (l/sek)	FVC (liter)	FEV1/FVC (%)	Puaat sulisinnaasusii appasissut**
Maniitsoq 2009, nukapiaqqat	166	2,7	3,3	86,1	19,8***
Sisimiut 1998, nukapiaqqat	455	2,6	3,1	86,1	8,3
Danmark 2000, nukappiaqqat	222	2,7	3,3	87,9	5,4
Maniitsoq 2009, nivarsiqqat	157	2,3	2,6	84,7	12,4***
Sisimiut 1998, nivarsiqqat	433	2,4	2,7	88,4	7,6
Danmark 1998, nivarsiqqat	255	2,6	2,9	90,6	4,7

* Angissutsimut, ukioqassutsimut inuiaqatigiinnilu sorlerniinnernut aaqqillugu

** Puaat sulisinnaasusiat appasissut: FEV1/FEV1(ilimagineqartoq) <80% aamma imaluunniit FEV1/FVC <80%.

*** Maniitsup Qallunaallu Nunaata akornanni P < 0.02 Maniitsup Sisimiullu akornanni assigiinngissut pingaaruteqanngilaq.

Fi-
gur
11.

Maniitsumi 2009-mi nukappiaqqat akornanni puaat sulisinnaassusiannik uuttuineq.

Takussutissiaq 12. Maniitsumi 2009-mi, Sisimiuni 1998-imi aamma Qallunaat Nunaanni 2000-imi qulinik ukioqalernermi FEV1 aamma FVC paasineqartoq FEV1-itut aamma FVC-itut ilimagineqartumut sanilliullugu.

Maniitsumi meeqqat puaasa sulisinnaassusiisa annikinnerat aamma pissuteqasinnaavoq uuttueriaatsit assigiinngitsuunerinik, tassa uuttut Maniitsumi 2009-mi atorneqartoq misissuinerit allanit allaanerummat, kisiannili aamma imaassinnaavoq Maniitsumi 2009-mi meeqqat issanngusartut Sisimiuni 1998-imi meeqqanut sanilliullugu amerlanerusut. Tamanna Birgit Niklasenip 1991-imiit 2001-imut isanngusarnermut nakorsaatinik atuinerup annertunerulerneranik misissuineranut¹⁰ aammalu Kalaallit Nunaanni sapigaqarnerup ataatsimut isigalugu annertunerulerneranut⁹ naapertuuppoq. Maniitsumi 2009-mi aamma Sisimiuni 1998 assigiinngissut piviusuuppat, tamanna pissuteqavissimassaaq Kalaallit Nunaanni issanngusarneq ataatsimut isigalugu annertuseriar-nikuuneranik, nunap immikkoortuisa akornanni assigiinngissutaanani.

Issanngusarnerup annertuseriarsinnaasimanera Kalaallit Nunaanni ukiuni qulikkaarini kingullarni nunani killarni pissutsit atorineqaleriartornerinut tunngassuteqarsimassaaq. Piffissami 1987-1998 aamma sapigaqarnermik takussutissat qaffannerisa saniatigut⁹ meeqqat aamma oqimaappallaarnerulernikuupput, tamannalu aamma issanngusalernermut pissutaasinnaalluni¹⁰, aammalu Kalaallit Nunaanni pujortarnerujussuaq pissutaasinnaalluni. Qallunaat Nunaanni 2007-imi misissuinermi kisitsitsit taakku 29 %-iupput. Nunat tamat akornanni ilisimatusarnerup takutippaa, meeqqat peqqissutsimut navianaataasunik akoqartunik kemimilu 4000-it sinnerlugit akoqartunik pujortarfigineqartut anersaartuutimikkut nappaateqalersarput, tassunga ilanngullugu siullunneq, bronkitiseqarneq aamma issanngusarneq.

Kisiannili meeqqat misissorneqartut akornanni anersaartuutikkut nappaateqarneq nammineq paasisanut pingaaruteqarsinnaavoq. Januarip qaammataani misissuinerput ingerlapparput, tassa piffissami tassani anersaartuutikkut tassanngaannaq nappaateqalerfiusartumi puat sulisinnaassusiannik appartitsisumik. Meeqqalli arlaannaallunniit misissuinermi anersaartuutikkut nappaateqarnerat erseqqarissumik takussutissaqanngilaq.

Inerniliineq

Eqikkaalluni puat sulisinnaassusiannik Maniitsumi 2009-mi misissuinerup takussutissaqartippaa Qallunaat Nunaannut sanilliullugu Kalaallit Nunaanni meeqqat issanngusarnermik nappaateqarnerusut, aammalu Maniitsumi 2009-mi Sisimiuni 1998-imut sanilliullugu annertunerusoq. Kalaallit Nunaanni sapigaqarnermik nappaateqartarnerup ataatsimut isigalugu annertusiartorneranut sanilliukkaarini assigiinngissutip taassuma iliminarsisippaa Kalaallit Nunaanni issanngusarnermik nappaateqartarneq piffissap ingerlanerani annertusiartortoq, nunap immikkoortuisa akornanni assigiinngissutaanani. Taamaammat aluminiumik aatsiterivimmik pilersitsisinnaanermut inuunermi atugassarisat allanngornerinik (immaqalu mingutsitsinerulernermik) kinguneqarsinnaasutut ilimagineqarsinnaasumut atatillugu ineriartornerup nakkutiginnissaa pisariaqartinneqarpoq, kisiannili aamma Kalaallit Nunaanni sapigaqartarnerup issanngusarnermillu nappaateqarnerup annertusiartortutut takussutissaqartumut tunngatillugu.

Pinaveersaartitsinermi suliniutaaviusinnaasut tassaapput pujortartut akornanniinnermi issanngusarnerup nakkutigineqarnerulernissaa kiisalu sapigaqalersarnerup mingutsitsisoqarneranilu sunnerneqarsinnaanerup eqqumaffigineqarnissaat.

Inersimasut puaasa sulisinnaassusiat

Nunani killerni meeqqat inuusuttullu akornanni puaat sulisinnaassusiisa appasinerannut issanngusarnermik nappaateqarneq pissutaanerpaajusartoq, inersimasut akornanni puaat sulisinnaassusiisa appasinneranut KOL (katsorsarneqarsinnaanngitsumik puakkut nappaateqarneq, aamma taaneqartartoq pujortartut puaat) pissutaanerpaajusarpoq. KOL-imut pissutaanerpaajusarpoq pujortartarneq, kisiannili aamma silaannaap mingut-sinneqarnera, meeraalluni puakkut aseruuttoorneq aammalu inuuniarnermi aningaasatigut inissisimaneq pissutaasarluni. Utoqqaliartornermi KOL annertusiartortarpoq, qalluanaallu 60-69 ukiullit angutit 10 %-it missaat qallunaallu arnat 7 %-ii KOL-eqarput¹³. KOL takuneqarsinnaavoq issanngusarnikkut FEV1/FEV1 aamma/imaluunniit FEV1/FVC-tut ilimagineqartumut sanilliullugu appasinneratigut, issanngusarnerulli akerlianik issanngusarnermut nakorsaammik najuussinermi puaat sulisinnaassusii pitsanngoriarneq ajorput annikitsuinnarmilluunniit pitsanngoriartarlutik.

Pujortartarneq Kalaallit Nunaanni takussaasorujussuuvog, taamaamma ilimagineqartariaqarluni KOL-eqartarneq annertusoq. Tassunga peqatigitillugu KOL inuuriaatsip kinguneranik nappaataasutut taaneqartarpoq, ilimagineqartariaqarporlu takussaanaera alumiiniumik aatsitsivimmik pilersitsinikkut taassumalu kinguneranik inooriaatsip allanngorneratigut sunnerneqassasoq.

Taamaammat Maniitsumi 2009-mi innuttaasunik misissuinermi inersimasut peqataasut meeqqanik inuusuttunillu misissuinermi periuttip assinganik puaasa sulisinnaassusiat misissorneqarpoq.

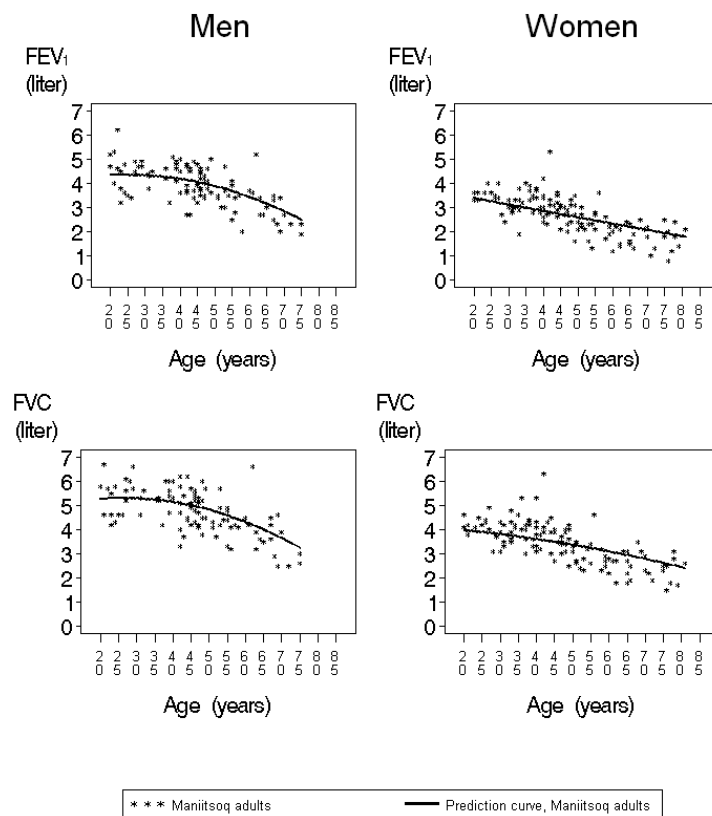
Kalaallit inersimasut puaasa sulisinnaassusiat pillugu ataasiinnarmik takussutissaqarpoq, tassa Kitaani 1997-2001-mi innuttaasunik misissuinermi paasissutissat. Paasissutissalli imatut allattorneqarsimapput uagut tunngavigut malillugit puaat sulisinnaassusiisa annikillinerat paasineqarsinnaanani. Taamaammat inersimasut pillugit amerikarmiut nunanilu allani tunngavigineqartartut akuerisaasut atorineqarput (NHANES) (periuiseq takuuk), tassani Maniitsumi 2009-mi inersimasut puaasa sulisinnaassusiat Østebromi 2001-2004 misissuinermit 4-mut (ØBUS 4) sanilliunneqarput. 'Goldimik tunngavinnik' taaneqartartut atorlugit inuit KOL-eqartut amerlassusaat paasineqarsinnaavoq.

Maniitsoq 2009

Takussutissiaq 13-im aamma **tabeli 12-im** (ilanngussami) takuneqarsinnaavoq Maniitsumi inersimasuni puaat sulisinnaassusii utoqqaliartornermi annikilliarortartut. Tamanna timip pissusaatut ilisimaneqarpoq. 35-inik ukioqarnermiit 60-inik ukioqalernermit Maniitsumi peqataasuni FEV1 aamma FVC 1 literip missaanik appariarput, tamassumalu inuiaqatigiinni allani annertussuseq assigaa.

Puaat sulisinnaassusiisa appariarneranut utoqqaassuttip pissutaanerata saniatigut maniiitsumi utoqqaliartornermi KOL annertusiartorpoq, tamannalu aamma Qallunaat Nunaanni Østebromi misissuinermi takuneqarpoq (**tabeli 2**). Inuusunnerusut eqqarsaatigalugit misissueriaaserput tunngavigalugu nalilersorsinnaanngilarput inuit puaasa sulisinnaassusiisa appasissuni KOL-eqarnerisut imaluunniit issanngusarnermik nappaateqarnerisut, kisiannili inuusunnerutilluni issanngusarneq ilimanarnerpaajuvoq. Atatsimut isigalugu Maniitsumi Københavnimilu puaat sulisinnaassusiisa appasinnerat naatsorsueqqis-

saarisarnermi pingaaruteqartut assigiinngissuteqanngilaq, kisiannili Maniitsumi 65-80 ukioqartut Qallunaat Nunaanni taamatut ukiulinnut saniullugu puaasa sulisinnaassusiat appasinnerulaarpoq.

Iakussutissiaq 13. FEV₁ aamma FVC FEV₁-itut uuttukkat aamma FVC-tut ilimagineqartumut sanilliullugit, inersimasut Maniitsoq 2009

Tabeli 2. Katsorsarneqarsinnaanngitsumik puakkut nappaateqarneq (KOL) GOLD malillugu inisiineq, Maniitsumi 2009-mi inersimasut 233-t, Østerbromi misissuinermit (ØBUS 4)¹⁴ qallunaanut 2454-inut sanilliullugu

	Uk. 19-34 Maniitsoq (n=57) %	Uk. 35-49 Maniitsoq (n=96) %	Uk. 35-49 Danmark (n=1014) %	Uk. 50-64 Maniitsoq (n=47) %	Uk. 50-64 Danmark (n=1697) %	Uk. 65-80 Maniitsoq (n=32) %	Uk. 65-80 Danmark (n=1687)* %
Nalin- ginnaa- soq	94,6	96,7	92,8	86	85,8	63,3	73,4
KOL an- nikitsu- mik	1,8	1,1	3,6	0	7,1	23,3	12
KOL akunna- tuumik	3,6	2,2	3,5	14	13	10	12,3
Anner- tuumik KOL	0	0	0,1	0	4	3,3	2,3

* $p < 0,05$ Maniitsumi Qallunaallu Nunaanni ukioqatigiit akornanni, misissuineq χ^2

Inerniliineq

Maniitsumi inersimasuni puaat sulisinnaassusiisa takussaanera KOL-eqarnermut takussutissaavoq, aammalu Qallunaat Nunaanni inuit inersimasut akornanni takussaanerata annertoqatigalugu, naak takussutissaqaraluartoq 65-80-inik ukiullit Qallunaat Nunaannut sanilliullugu Maniitsumi annikitsumik KOL-eqarnerusut. Kalaallit Nunaanni sumiiffinnit allanit kisitsisinik nassaassaqaanngilaq. Utoqqaanerusut KOL-eqarnerulaarnerat pissuteqarsinnaavoq Maniitsumi pujortartartut amerlanerunerannik, tassani 60%-it oqaatigalugu pujortartarlutik tassungalu sanilliullugu Qallunaat Nunaanni <30%-iullutik (takuuk SIF-ip allagaqaataa).

Taamatut ukioqartuni KOL puaat sulisinnaassusiisa appasinnerinut pissutaasinnaasutut ilimanarnerugaluartoq, pissutsit allat soorlu misissuinermi nalorninartut, siusinnerusukut tuberkuloseqarsimaneq, anersaartuutikkut aseruuttoorneq aamma puaat pisinnaassusiisa annikinnerulernerannik kinguneqarsinnaagaluartut. Paasivarpur Maniitsumi utoqqaat 40 %-ii tuberkuloseqarnikuusimasut (kisiannili kisiannili napparsimanatik). paasisat ilimanarsisippaat KOL Kalaallit Nunaanni takussaasorujussuusoq. Naggasiullugu naluarput Maniitsumi peqataasut qanoq amerlatigut tassanngaannaq anersaartuutikkut aseruuttoorsimasinnaanersut puat sulisinnaassusiannik appartitseqqissinnaasunik. Peqataasulli arlaannaalluunniit anersaartuutikkut aseruuttoorsimanerannik takussutissaqaanngilaq.

Naak taamaalilluni KOL-ip erseqqarissumik qanoq takusfaatiginera nalorninartoqalaaraluartoq paasisat ilimanarsisippaat KOL Kalaallit Nunaanni nalingaasuusoq. Naak Kalaallit Nunaanni sanilliunneqarsinnaasunik kisitsinik pigisaqartoqaanngikkaluartoq ilimagineqartariaqarpoq KOL-eqartu piffissap ingerlanerani amerliartussasut, ilaatigut Kalaallit Nunaanni tupamik atuinerup qaffasinnerata kingunerisaanik ilaatigullu sivilunerusumik inuusalerup kingunerisaanik. Paasissutissaqaanngilaq Maniitsumi sumiiffinnut allanut saniullugu pissutsit allaanerunersut.

Taamaammatt nappaatip nakkutiginnissaa pisariaqartinneqarpoq, pingaartumillu Kalaallit Nunaanni pujortartarnerup sulii annikilliarthortinneqarnissaata nakkutiginnissaa pisariaqarluni.

Meeqqat inuusuttullu alliartorneri

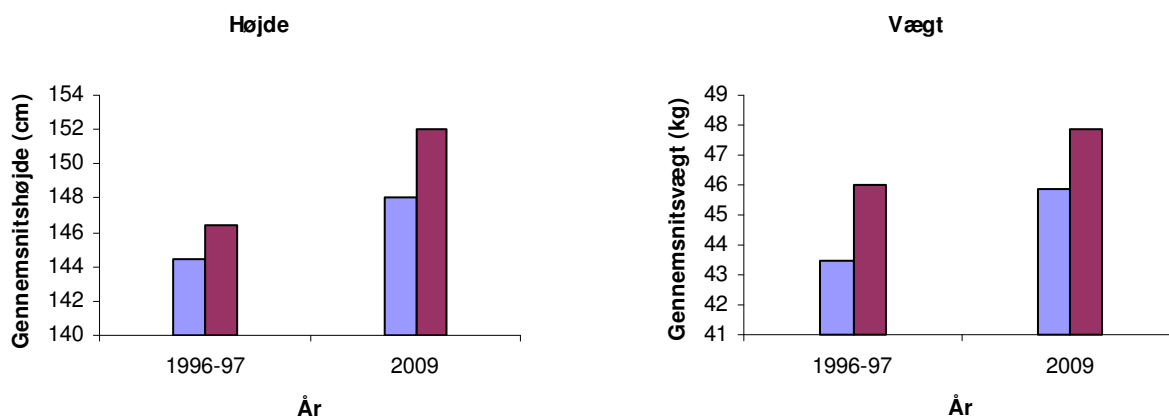
Alliartornermut takussutaasartut, soorlu angissuseq, oqimaassuseq timip qanoq angitiginera aamma Body Mass Index (BMI) inuiaqatigiini peqqissutsip allaaserinissaanut pingaaruteqarput. BMI akuttunngitsutigut timap katitigaanerata uuttorneranut atorineqartarpoq, naatsorsorneqartarlunilu inuup oqaassusia angissusialu atorlugit, naatsorsueriaaseq una atorlugu: oqimaassuseq (kg) / angissuseq (m). Oqimaappallaarneq pualanerlu nassuiarneqarput BMI-tut = $25\text{--}30\text{ kg/m}^2$ $>30\text{ kg/m}^2$. BMI-mut tunngaviusinnaasunik Kalaallit Nunaanni paasisutissaqanngilaq. Inuiaqatigiit Inuit inuiaqatigiinnut allanut naatsorsuinermit tunngavigneqartunut sanilliullugit niukinnerummata nunat tamat akornanni oqimaappallaarnermut pualasuujunermullu killigitinneqartartut inuiaqatigiinni taakkunani appasippallaassapput.

Maniitsumi meeqqat angissusaat oqimaassusaallu siusinnerusukkut misissorneqarnikuuvoq 1964-65-imi meeqqat 6-14 ukiullit akornanni (Jørgen aamma Thomsen¹⁷) aammalu 1996-97-imi meeqqat 5-19 ukiullit akornanni (Becker-Christensen¹⁸) 1996-97-imi paasisutissat takutippaat meeqqat 14-inik ukiullit 1996-97-imi 1964-65-isimut sanilliullugit 10 cm-imik anginerusut.

Maniitsoq 2009

Meeqqat inuusuttullu katillugit 331-it angissusiat, oqimaasusiat timiisalu annertussusiat uuttorneqarpoq. **Tabeli 13**-imi takutinneqarpoq ikioqatigiinnut tamanut siuassuseq mallillugu immikkoortillugit agguaqatigiissillugu angissuseq, oqimaassuseq, BMI aammalu timip annertussusia. 1996-97-imi misissuinermit sanilliullugu takuneqarsinnaavoq piffissap ingerlanerani oqimaalliuttorneq imatut ingerlaannartooq (**takussutissiaq 13**).

I alt 331 børn og unge fik målt højde, vægt og abdominalomfang. **Tabel 13** (bilag) viser den gennemsnitlige højde, vægt, BMI og abdominalomfang for alle aldersgrupper opdelt på køn. Sammenlignet med 1996-97-undersøgelsen ses det, at både drenge og piger i 2009 er såvel højere som tungere end i 1996-97; vækststigningen over tid fortsætter således (**figur 13**).

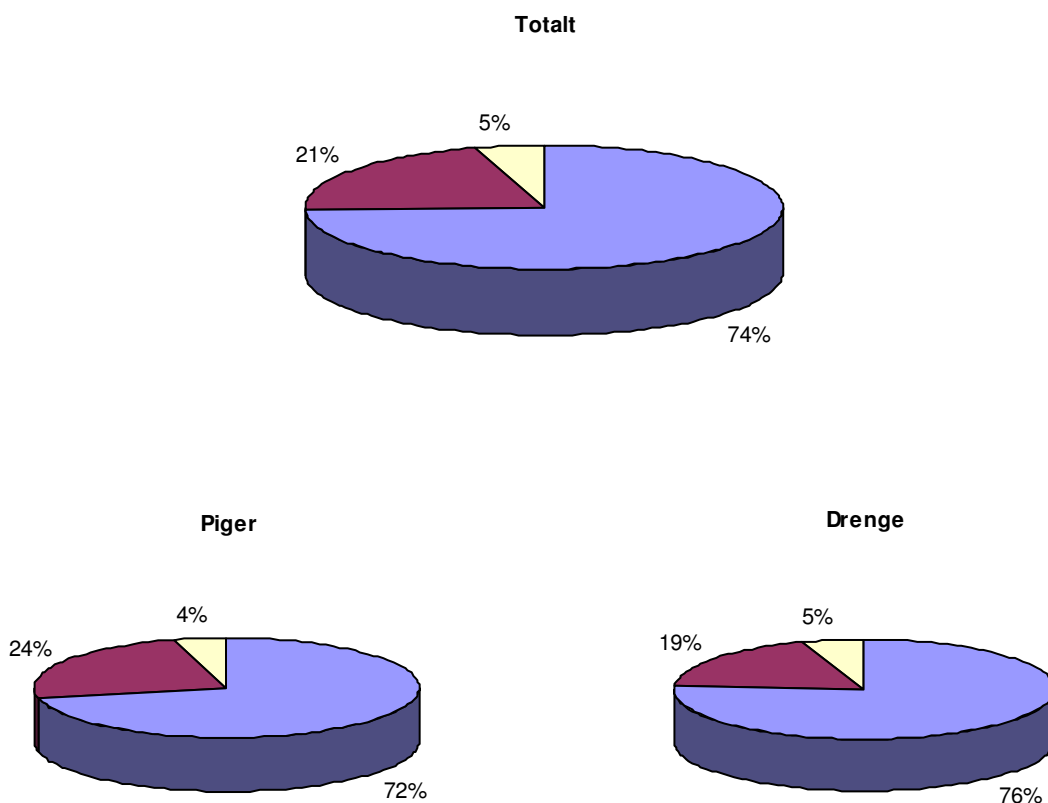

Takussutissiaq 13. Maniitsumi 1996-97-imi¹⁸ aamma 2009-mi niviarsiaqqat (tungujortoq) aamma

nukappiaqqat (tunguusaq) 6-18 angissusaat oqimaassusaallu.

Højde og vægt blandt 6-18 årige piger (blå søjler) og drenge (lilla søjler) i Maniitsoq i 1996-97 og 2009.

Maniitsumi 2009-mi meeqqanut inuusuttunullu 6-18 ukiulinnut BMI naatsorsorneqarpoq. **Takussutissiaq 14**-imi takutinneqarpoq oqimaassutsit nalinginnaasoq, oqimaappallaarneq aamma pualasuujuneq takussaannerusut. Tunngaviit atorineqartut malillugit meeqqat arlaannaallunniit oqippallaangilaq.

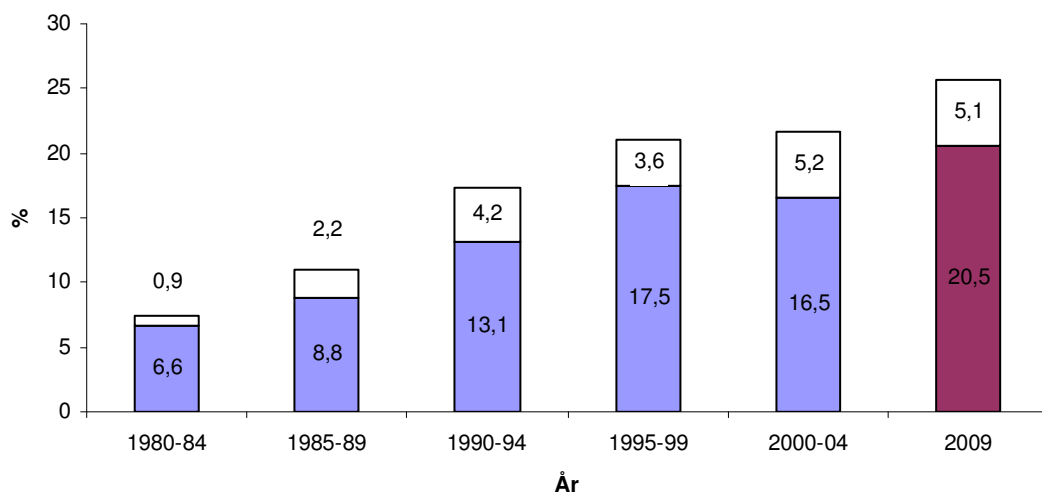

Takussutissiaq 14. Maniitsumi niviarsiaqqat nukappiaqqallu meeqqanut inuusuttunullu (6-18 ukiullit) nalinginnaasumik oqimaassusaat (tungujortoq), oqimaappallaarneq (tunguusaq) aamma pualaneq (qaqortoq) nalinginnaasut katillugit, nunani tamani killigitinneqartut nalinginnaasumillu periutsit malillugit Body Mass Index tunngavigalugu naatsorsorlugu (oqimaassuseq (kg)/angissuseq(m)²), ukioqqortussuseq suaassuserlu aaqqiissutigalugit¹⁹.

BMI pillugu Maniitsumi siusinnerusukkut uuttuinernik peqanngilaq, kisiannili Schnohr suleqataasalu 2005-imi misissuinerisa takutippaat piffissami 1980-imiit 2004-mut Nuummi meeqqat atuartut 6-7 ukiullit akornanni oqimaappallaartut pualasuullu amerleriarujussuartut. Kisitsisit taakku Nuummeersut taakku 2009-mi Maniitsumeersunut sanilliukkaanni takuneqarsinnaavoq Maniitsumi 2009 meeqqat atuartut oqimaappallaartut

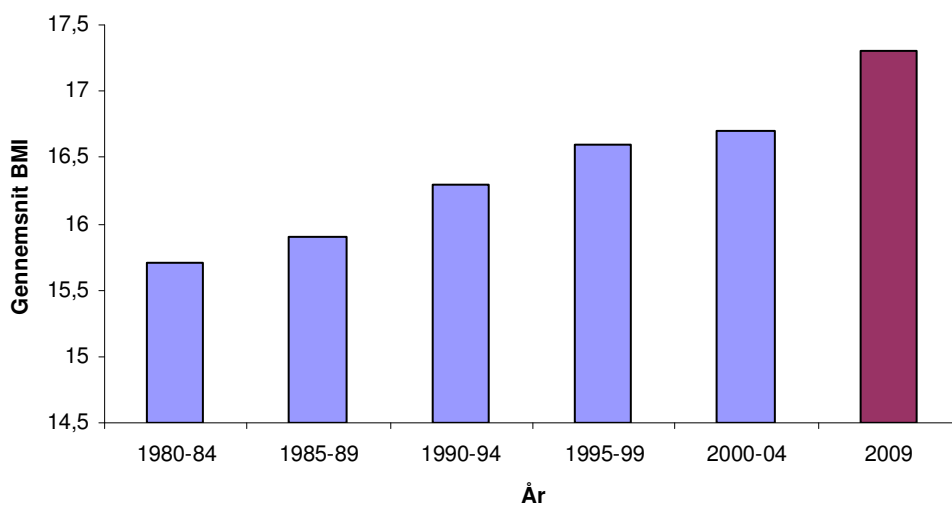
Nuummut sanilliullugu amerlanerusut (**takussutissiaq 15**). Akerlianik Maniitsumi 2009-mi meeqqanut BMI Nuummi piffissap ingerlanerani BMI-p annertuseriarsinnaanerata annertoqatigaa.

Taamatuttaaq meeqqanut atuartunut 6-7 ukiullinnut BMI piffissap ingerlanerani qaffariarnera takuneqarsinnaavoq (**Takussitissiaq 16**).

Takussutissiaq 15. Nuummi 1980-2004 (tungujortut) aamma 2009 Maniitsumi (tunguusaq) meeqqat atuartut 6-7 ukiullit oqimaappallaartut (qalipaatilik) aamma pualasuut nalinginnaasut

I

Takuussutissiaq 16. Nuummi (tungujortut) aamma Maniitsumi (tunguusaq) meeqqanut atuartunut 6-7 ukiulinnut agguqaatigiissillugu BMI.

Inerniliineq

Piffissami 1964-65-imiit 1996-97-imut Maniitsumi meeqqat oqimaannerulerput angine-rulerlutillu, ineriartornerlu taanna ingerlaannarpoq. Ajoraluartumik Maniitsumi 2009-mi meeqqat inuusuttullu amerlaqisut oqimaappallaarput imaluunniit pualavallaarlutik - nu-nat tamat akornanni tunngavigineqartartumut sanilliullugu katillugu 26%-iulluni. Ta-manna Kalaallit Nunaata sinneranut sanilliullugu allaanerunersoq nalorninarpoq – Nuummiit paasissutissat ilimanarsisippaat Maniitsumi meeqqat inuusuttullu oqimaap-pallaartut pualavallaartullu Nuummi meeqqanut inuusuttunullu sanilliussinermi amerla-qatigiittut. Kisiannili kisitsisit Maniitsumeersut aamma ilimanarsisippaat meeqqat inuus-suttullu akornanni nerisat timimillu atuisarnerup isiginiarneqarnissaa pingaaruteqarluin-nartoq, pingaartumik inooriaatsip allanngorsinnaanera, aluniumimik aatsitsivimmik pi-lersitsinerup kingunissaatut iliamagineqartariaqartoq.

Innersuussat

1. Stein, KS. Tuberculosis in Greenland. 1994.
2. Soborg C, Soborg B, Pouelsen S et al. Doubling of the tuberculosis incidence in Greenland over an 8-year period (1990-1997). *International Journal of Tuberculosis and Lung Disease* 2001;5:257-265.
3. Chief Medical Officer in Greenland. Annual report from the Chief Medical Officer in Greenland 2007. 2007.
4. Soborg C, Soborg B, Pouelsen S et al. Doubling of the tuberculosis incidence in Greenland over an 8-year period (1990-1997). *International Journal of Tuberculosis and Lung Disease* 2001;5:257-265.
5. Pedersen CB, Zachau-Christiansen B. Kronisk mellemørebetændelse og følger heraf i den grønlandske befolkning. *Ugeskr.Laeger* 1986;148:3126-3129.
6. Pedersen CP, Zachau-Christiansen B. Mellemørebetændelse hos grønlandske børn. *Ugeskr.Laeger* 1986;148:3129-3131.
7. Homøe P, Christensen RB, Bretlau P. Prevalence of otitis media in a survey of 591 unselected Greenlandic children. *Int.J.Pediatr.Otorhinolaryngol.* 1996;36:215-230.
8. Koch A, Homøe P, Pipper C, Hjuler T, Melbye M. Population-based study of incidence and risk factors for chronic suppurative otitis media in a birth cohort of children in Greenland. Indsendt 2009
9. Krause T, Koch A, Friberg J et al. Frequency of atopy in the Arctic in 1987 and 1998. *Lancet* 2002;360:691-692.
10. Niclasen BV, Bjerregaard P. Child health in Greenland. *Scand.J.Public Health* 2007;35:313-322.
11. Host A, Halken S. The role of allergy in childhood asthma. *Allergy* 2000;55:600-608.
12. Krause TG, Pedersen BV, Thomsen SF et al. Lung function in Greenlandic and Danish children and adolescents. *Respir.Med.* 2005;99:363-371.
13. Schaffalitzky de Muckadell, O. B. and Hansen, N. E. *Medicinsk Kompendium* 19. udgave. 2009. Gyldendal.
14. Lokke A, Fabricius PG, Vestbo J, Marott JL, Lange P. [Prevalence of chronic obstructive pulmonary disease in Copenhagen. Results from The Copenhagen City Heart Study]. *Ugeskr.Laeger* 2007;169:3956-3960.
15. Celli BR, MacNee W. Standards for the diagnosis and treatment of patients with COPD: a summary of the ATS/ERS position paper. *Eur.Respir.J.* 2004;23:932-946.
16. Hankinson JL, Odencrantz JR, Fedan KB. Spirometric reference values from a sample of the general U.S. population. *Am.J.Respir.Crit Care Med.* 1999;159:179-187.
17. Jørgensen E, Thomsen P. [Examination of school children in Sukkertoppen]. *Ugeskr.Laeger* 1966;128:991-998.

18. Becker-Christensen FG. Growth in Greenland: development of body proportions and menarcheal age in Greenlandic children. *Int.J.Circumpolar.Health* 2003;62:284-295.
19. Cole TJ, Bellizzi MC, Flegal KM, Dietz WH. Establishing a standard definition for child overweight and obesity worldwide: international survey. *BMJ* 2000;320:1240-1243.
20. Schnohr C, Sorensen TI, Niclasen BV. Changes since 1980 in body mass index and the prevalence of overweight among inschooling children in Nuuk, Greenland. *Int.J.Circumpolar.Health* 2005;64:157-162.

Ilannngussaq 1 – Maniitsumi januarimi 2009-mi innuttaasunik misissuineq

Piffissaq atorineqartoq

Meeqqanik misissuineq ingerlanneqarpoq piffissami 13. – 22. januar, tassani meeqqanik atuartunik misissuineq inissinneqarluni piffissamut 13. – 19. Januarimut. Inersimasunik misissuineq ingerlanneqarpoq piffissami 14. januar – 04. februar, taakkunanngalu ullut 14. januar – 1. februar (quunik misiligutit 14. – 29. januar) sammisat 6 aamma 7 pillugit paasissutissanik katersuisoqarluni.

Misissuisut tassaapput Statens Serum Institutimit Bolette Søborg, Malene Børresen, Dorthe Skovbølling aamma Anders Koch (nakorsat), Nina Nielsen (biologi), Monja Hammer & Sandra Isling (laboranti/bioanalytikeri) aammalu Nuummi Dronning Ingridip Napparsimavissuanit Karin Ladefoged (nakorsaaneq) aamma Thomas Rendahl (tuberkulosimik peqqissaasoq). Nakorsaq Ove Rosing Olsen, Sisimiuni Peqqissaavik, aamma suliniummi peqataavoq. Misissuisut Ane Sofie Skifte-mit (oqalutsi) aamma Petrine Petersen.imit (Maniitsumi tuberkulosimut peqqissaasoq) ikiorneqarput.

Misissuinerit immikkoortui

Meeqqanik misissuineq ukuninnga immikkoortoqarpoq:

1. Akisassiilluni apeqqtissianik akissuteqartitsineq
2. Quunik annanillu misiliutitik pissarsineq, tassa kinguaassiutitigut nappaatinik paasiniaanermi aamma inalummi bakteriaqarnermik misissuineq
3. Alliarternermik uuttuineq (angissuseq, oqimaassuseq, timip angissusia)
4. Otoskopi (siutip ameraasaanik misissuineq)
5. Puaat sulisinnaassusiannik uuttuineq
6. Bakteriaqarnermik misissuilluni iggiamit misiligutissanik tigusineq
7. Akiuussutissaqarnermik misissuilluni aaviineq
8. Matoux atorlugu misiliutitik ikkussuneq (tuberkulosimik misissuineq)

Suliniuummut tunngavissiaaqqartumut tunngatillugu annanik misiliutissanik otoskopimillu misissuinerimik ilaneqarpoq, tamannalu aningaasatigut sulisutigullu atugassaritinneqartut iluaniippoq.

Inersimasunik misissuinerimik sammisat 6 aamma 7 ukuninnga immikkoortoqarpoq:

1. Akisassiilluni apeqqtissianik akissuteqartitsineq
2. Quunik misiliutitik pissarsineq
3. Angissutsimik misissuineq
4. Puaat sulisinnaassusiannik uuttuineq
5. iggiamit misiligutissanik tigusineq
6. Akiuussutissaqarnermik misissuilluni aaviineq
7. Tuberkulosimik tunillatsissimasinnaanermik misissuilluni aaviineq (misiliut Quantiferon)

Suliniuteqarnermik tunngavissiaaqqartumut sanilliullugu inersimasut eqqarsaatigalugit mantoux atorlugu misissuineq Quatiferon atorlugu misissuinerimik taarserneqarpoq, sulisoqarniarnerup kinguneranik. Aammattaaq siutitik otoskopi atorlugu misissuineq ilannegneqarpoq, tamannalu sulisut nikitinnerisigut misinnaalernikuuvoq.

Tuberkulosimik misissuineq

Misissueriaatsit marluk atorlugit tunillatsissimasinnaanermik misissuineq ingerlanneqarpoq; Matoux atorlugu amermik misissuineq aammalu aaviilluni Quantiferon atorlugu misissuineq. Matoux atorlugu amermik misissuineq meeqqat akornanni atorneqarpoq, taavalu Quantiferon atorlugu inuusuttunik inersimasunillu misissuisoqarluni. siusinnerusukkut takutinneqarnikkuvoq misissueriaatsit taakku meeqqani inuusuttunilu kalaallini assigiingajavissuusut, misissueriaatsimillu toqqaaneq nassitsisarneq aningaasaqarniarnerlu pissutigalugit pivoq. Mantoux tunngavigalugu amermik misissuineq pernikkut amermut tuberkulinimik 0.1 ml-terimik kapuinikkut pivoq. 72 tiimit qaangiunneratigut qanoq paasisaqartoqarsinnaavoq, tassani kaporneqartumi aappillersimaneq, annertusua 12 mm-iusoq, tuberkuloseqarnermik takutitsilluni. Quantiferon tunngavigalugu misissuinerimi peqataasunik tamanik aaviisoqarpoq. Misissuinerimi atorneqarput aaviinermi glassit atorneqartartut tuberkulosimut akiuussutissanik imaqtartut, cytokineqartitsilernikkut; Interferon gamma. Cytokineqartitsilerneq laboratoriami paasineqartarpoq, Enzyme Linked Immunosorbent Assay-mik (ELISA) taaneqartartoq atorlugu. 0.35 IU/ml-isut annertugisoq annertunerluunniit tuberkuloseqarnermik takutitsisarpoq.

Siutininik misissuineq

Meeqqat inuusuttullu 6-18 ukiullit otoskopi atorlugu misissorneqarput (siummik misissuineq, Welch Allyn atorlugu, inummit otoskopimik atuinnissamik sungiussilluarsimasumit (Anders Koch). Taamaallilluni paasineqarpoq siutip ameraasaa nalinginnaasutut isikkoqarnersoq, seerisoqarluni seerisoqaraniluunniit putusimansoq imaluunniit sionratigut siullussimaneq kinguneqarsimansoq (sequelae). Siummi seerisoqarnera (siullunneq seerineritlik) misissuinerimi tassani paasineqarsinnaanngilaq. Siutit pitsaasusaat qanoq innersoq paasineqarpoq (seerisoqarluni putoq, putoq panertoq, sequelae imaluunniit ameraasaq nalinginnaasoq), taamaallilluni meeqqap siutaa ajorneq tunngaviusarluni.

Angissutsimik uuttuineq

BMI naatsorneqarpoq naatsorsueriaaseq (oqimaassuseq (kg)/angissuseq (m)²) atorlugu, taannalu inersimasut BMI-vinik misissuinerimi nalinginnaasumik naatsorsueriaasiuvoq. Meeqqat BMI-vinik naatsorsuinerimi ukioqqortussuseq suviaassuserlu isiginiarneqartarput. Cole suleqataalu¹⁹ meeqqat akornanni pualasuujuneq oqimaappallaarluni qanoq paasineqassanersut siunnersuuteqarnikuupput, tassanilu ukioqqortussuseq suviaassuserlu isiginiarneqartarlutik. Qanoq paasineqarnissaanik aalajangersakkat taakku naunaarusiami uani aammalu Schnohr-imik suleqataanillu paasiniaanermi atorneqarput²⁰.

Ilanngussaq 2 - Tabelit

Tabeli 3. Maniitsumi 2009-mi peqqissutsimik misissuinerimi meeqqat 6-18 ukiullit ukuisa immikkoortiterneri

Ukiut	Ukioqatigiinni meeq-qat/inuusuu	Meeqqat/inuusuttut peqataasut	Peqataasut procentinngorlugit
6	45	26	58
7	37	15	41
8	47	37	79
9	43	34	79
10	47	39	83
11	52	41	79
12	50	44	88
13	36	27	75
14	41	27	66
15	62	32	52
16	33	10	30
17 (+18)	32	7	22
Katillugit	525	339	65

Tabeli 4. Mantoux atorlugu amikkut misissuinerimi meeqqat atuartut 250-it akornanni 6-16 ukiullit Maniitsumi 2009-mi tuberkulosimik tunillatsissimasut agguataarneri

Ukiut	Peqataasut katillugit	Misissukkat amerlassusaat (%)= tamarmiusut procentiat	Tuberkulosimik tunillatsissimasut amerlassusaat (%)= Misilitsittut procentinngorlugit
6	26	17 (65)	1 (6)
7	15	11 (73)	0 (0)
8	37	27 (73)	1 (4)
9	34	25 (74)	0 (0)
10	39	30 (77)	0 (0)
11	41	28 (68)	2 (7)
12	44	39 (89)	2 (5)
13	27	20 (74)	4 (20)
14	27	17 (63)	1 (6)
15	32	32 (100)	1 (3)
16	10	4 (40)	1 (25)
Katillugit	332	250 (75)	13 (5)

Tabeli 5. Quantiferon atorlugu misissuinermi inuusuttut inersimassullu 219-it akornanni 6-16 Maniitsumi 2009-mi tuberkulosimik tunillatsissimasut agguataarneri

Ukiut	Peqataasut katillugit	Misissukkat amerlassu- saat (%)= tamarmiusut procentiat	Tuberkulosimik tunillatsissimasut amerlassusaat (%)= Misilitsittut procentinngorlugit
17-19	15	15 (100)	1 (7)
20-29	34	27 (79)	4 (15)
30-39	42	34 (81)	5 (15)
40-49	76	71 (93)	6 (9)
50-59	35	31 (89)	9 (30)
60-69	29	25 (86)	9 (36)
70+	18	16 (89)	6 (38)
Katillugit	249	219 (88)	40 (18)

*Tabeli 6. 1992-2007 Kalaallit Nunaanni chlamydiartut, gonorértut syfilisertullu peqqissaavinnut agguataarlugit, Nakorsaaneqarfimmut nalunaarutigineqartut
Tilfælde af kønssygdommene chlamydia, gonoré og syfilis i Grønland fordelt på sundhedsdistrikt anmeldt til Landslægeembedet 1992-2007*

	Innuttaasut 100.000-iugaangata tunilatsissimasut		
	Chlamydia (1996-2007)	Gonore (1992-2007)	Syfilis (1992-2007)
Qaanaaq	6803	1882	16
Upernavik	2025	669	9
Ummannaq	2583	743	5
Qeqertarsuaq	3407	861	6
Illulissat	4954	1522	9
Qasigiannugit	2941	859	13
Aasiaat	5032	994	13
Kangaatsiaq	1258	368	12
Sisimiut	4142	408	8
Maniitsoq	2804	282	2
Nuuk	3675	813	13
Paamiut	3713	1787	3
Narsaq	3986	2120	27
Qaqortoq	4316	1131	52
Nanortalik	3709	1280	30
Tasiilaq	4173	4328	6
Illoqqortoormiut	4170	9173	25

Tabeli 7. Maniitsumi Kalaallillu Nunaanni peqqissaavinni allani piffissap ingerlanerani chlamydiartut, gonorértut syfilisertullu, Nakorsaaneqarfimmut nalunaarutigineqarut

	Chlamydia		Gonoré		Syphilis	
	Maniitsoq	Allat	Maniitsoq	Allat	Maniitsoq	Allat
1992	-	-	352	2051	25	70
1993	-	-	441	1251	0	72
1994	-	-	259	890	0	54
1995	-	-	78	568	0	12
1996	2645	3086	0	939	0	2
1997	2757	3402	473	1170	0	6
1998	2531	3414	207	1105	0	8
1999	2303	3580	0	1241	0	2
2000	2865	3930	27	1016	0	2
2001	3389	3607	352	1377	0	2
2002	2189	3869	192	1785	0	2
2003	2323	3623	166	1340	0	2
2004	1721	3379	55	1246	0	2
2005	3551	4929	902	1407	0	4
2006	3754	4746	171	1556	0	0
2007	3741	4068	885	1619	0	5

Tabeli 8. 1992-2007 Maniitsumi Kalaallillu Nunaanni peqqissaavinni chlamydiartut, gonorértut syfilisertullu ukioqqortussusiinut agguataarlugit; Nakorsaaneqarfimmut nalunaarutigineqartut

Ukiut	Chlamydia (1996-2007)		Gonoré (1992-2007)		Syphilis (1992-2007)	
	Maniitsoq	Allat	Maniitsoq	Allat	Maniitsoq	Allat
1-14	203	360	6	83	0	2
15-19	15544	18033	1288	6983	0	24
20-24	13319	17167	1391	6708	26	57
25-29	5275	8485	637	3558	0	52
30+	725	1412	282	823	0	18

Tabeli 9. Innuttaasunik misissuinermi meeqqat inuusuttullu 325-t akornanni siullunnerup kinguneranik katsorsarneqarsinnaanngitsumik siulluttut, Maniitsoq 2009

	Niviarsiaqqat N=159	Nukappiaqqat N=166	Katillugit N=325
Putuneq seerisoq*	5 (3 %)	6 (4 %)	11 (3 %)
Putuneq panertoq*	11 (7 %)	11 (7 %)	22 (7 %)
Siullunnermik kinguneqartitsineq	15 (9 %)	15 (9 %)	30 (9 %)
Siutit ajoquteqanngitsut**	121 (76 %)	124 (75 %)	245 (75 %)
Minik	7 (4 %)	10 (6 %)	17 (5 %)

Niviarsiaqqat nukappiaqqallu akornanni pingaaruteqartumik assigiinngissuteqartoqanngilaq(p=0,89, X² test)

* Meeqqat arfineq pingasut seerisoqarput/putoqarput siutini marluusuni, nukappiaqqat sisamat nivarsiaqqallu sisamat

** Meeraq ataaseq siutip ameraasaani putoqarneq pissutigalugu siutimigut ataasikkut pilatsissimavoq

*** Meeqqat marluk siullulilersut imaluunniit tassanngaannaq siulluttut ilanngallugit

Tabeli 10. Maniitsumi 1984-imi, Nuummi/Sisimiuni 1994-imi aamma Maniitsumi 2009-mi meeqqat 3-8 ukiullit akornanni katsorsarneqarsinnaanngitsumik siullunnermik aamma siullernerup kinguneqarneranik takussutissaqartut

Ukiut	Maniitsoq1984 N=90	Nuuk/Sisimiut 1994 N=591	Maniitsoq 2009 N=64
Siutit ajoquteqanngitsut	43 (48 %)	285 (48 %)	50 (78 %)
Siummi seerineqartut	24 (27 %)	189 (32 %)	
Katsorsarneqarsinnaanngitsumik seerineq	8 (9 %)	13 (2 %)	1 (2 %)
Putut panertut taannaluunniit kinguneqartitsisoq ('sequelae')	15 (17 %)	104 (18 %)	13 (20 %)

Ukiut agguataarneranni pingasut tamarmik malunnartumik assigiinngissuteqarput (p=0,01, X²-test), kisiannili Maniitsoq/Kangaamiut 1984 aamma Maniitsoq 2009 (p=0,15) assigiinngissuteqarani

Tabeli 11. Ilulissani 1983, Maniitsumi/Kangaamiuni 1984 aamma Maniitsumi 2009 meeqqat inuusuttullut 11-20 ukiullit akornanni katsorsarneqarsinnaanngitsumik siulluttunik siullunnermilluunniit kinguneqartitsisunik sanilliussineq. Procentinngorlugit

	Ilulissat 1983 N=144*	Maniitsoq/Kangaamiut 1984 N=159*	Maniitsoq 2009 N=178
Seerineq katsorsarneqarsinnaanngitsisoq	9 %	7 %	5 %
Putu panertoq kinguneqartitsisorlunniit ('sequelae')	5 %	23 %	15 %

* Taamaallaat procentinngorlugit allaqqapput

Ukiut immikkoortinnerini pingasuni malunnartumik allaassuteqarpoq p=0,002, X²-test), tamannali atuunnani Ilulissat 1983/Maniitsoq/Kangaamiut 1984 aamma Maniitsoq 2009 (p=0,49) imaluunniit Maniitsoq/Kangaamiut 1984 aamma Maniitsoq 2009 akornanni (p=0,11)

Tabeli 12. Puat sulisinnaassusii (FEV1, FVC aamma FVC1/FVC agguaatigiissillugit, Maniitsumi inersimasut katillugit 233-t akornanni ukioqqortussusermut agguataarlugit

	19-34 ukiullit	35-49 ukiullit	50-64 ukiullit	65-80 ukiullot
Amerlassusaat	57	96	47	31
FEV1	3,7 (3,4-4,0)	3,6 (3,4-3,7)	2,7(2,5-3)	2,1 (1,8-2,3)
FVC	4,6 (4,4-4,9)	4,4 (4,2-4,6)	3,5 (3,2-3,8)	2,8 (2,5-3,1)
FEV1/FVC	81,8 (79,7-83,5)	80,4 (79,1-81,6)	77,4 (74,5-80,4)	74,2 (70,2-78,2)

Tabeli 13. Maniitsumi 2009-mi innuttaasunik misissuinermi niviarsiaqqat nukappiaqqallu angissusaat, oqimaassusat, BMI aamma timip annertussusia agguaatigiissillugu nalinginnaasumillu assigiinngissutaat, ukioqqortussutsimut agguataarlugit

Ukiut	Angissuseq (cm)	Oqimaassuseq (kg)	BMI (kg/m ²)	Timip annertussusia (cm)	N (331)
Niviarsiaqqat					
6	120.3 ± 5.3	24.4 ± 3.6	16.9 ± 1.3	55.1 ± 4.0	18
7	123.3 ± 3.1	27.5 ± 1.5	18.1 ± 1.1	58.8 ± 2.5	6
8	130.4 ± 7.4	27.8 ± 5.7	16.2 ± 1.6	57.1 ± 3.5	17
9	135.6 ± 8.9	33.0 ± 7.7	17.7 ± 2.3	59.4 ± 7.9	20
10	143.1 ± 6.5	38.6 ± 8.4	18.7 ± 2.9	64.6 ± 8.0	18
11	148.8 ± 6.4	42.4 ± 8.0	19.1 ± 2.9	66.3 ± 6.8	23
12	154.0 ± 6.4	49.9 ± 11.0	20.9 ± 4.1	69.3 ± 8.2	18
13	157.3 ± 5.4	52.4 ± 9.5	21.1 ± 2.9	70.0 ± 5.7	12
14	157.6 ± 4.1	53.8 ± 2.2	21.7 ± 1.6	69.4 ± 4.0	7
15	161.1 ± 4.4	60.3 ± 8.2	23.3 ± 3.3	71.9 ± 6.1	8
16	156.8 ± 5.0	61.5 ± 11.4	25.0 ± 4.3	80.6 ± 8.1	8
17	163.2 ± 7.9	71.1 ± 13.7	26.5 ± 3.0	81.3 ± 6.8	3
18	152.3 ± 2.4	55.0 ± 12.8	23.8 ± 6.3	-	2
Nukappiaqqat					
6	118.3 ± 2.4	22.8 ± 1.4	16.3 ± 1.1	54.8 ± 2.8	6
7	129.3 ± 3.3	30.5 ± 5.6	18.2 ± 3.1	61.2 ± 7.4	9
8	130.3 ± 5.3	29.9 ± 4.4	17.5 ± 1.7	60.1 ± 4.7	18
9	138.5 ± 6.5	35.7 ± 7.0	18.5 ± 2.7	64.4 ± 8.5	14
10	139.7 ± 7.8	35.5 ± 6.5	18.1 ± 2.5	63.1 ± 6.3	21
11	147.8 ± 7.2	45.3 ± 10.8	20.5 ± 3.2	68.9 ± 8.1	13
12	154.1 ± 8.3	47.3 ± 11.1	19.8 ± 4.0	68.7 ± 8.2	26
13	160.7 ± 8.6	54.5 ± 11.0	21.0 ± 2.7	71.3 ± 6.5	15
14	165.8 ± 9.0	58.8 ± 9.3	21.4 ± 3.0	72.4 ± 4.7	19
15	170.1 ± 6.8	64.1 ± 8.2	22.2 ± 2.5	75.9 ± 5.0	24
16	169.0 ± 5.7	68.2 ± 13.6	23.8 ± 3.2	78.0 ± 4.2	2
17	181.0 ± 6.1	68.2 ± 4.4	20.8 ± 1.2	79.2 ± 3.7	3
18	172	62.4	21.1	73	1